

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

**ANTOLOGIE TEXTŮ SOUČASNÉ BAVORSKÉ LITERATURY
PRO MLÁDEŽ S KOMENTÁŘEM**

**ANTHOLOGY OF CONTEMPORARY BAVARIAN
LITERATURE FOR YOUTH WITH COMMENTARY**

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ondřej Hník, Ph.D.

Autorka BP:

Martina Engelmaierová

Vejprnice, Na Zavážce 564, 330 27

Specializace v pedagogice (ČJ-NJ)

Prezenční studium

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Antologie textů současné bavorské literatury pro mládež s komentářem vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně s použitím uvedené literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu a že se odevzdaná elektronická verze BP shoduje s její tištěnou podobou.

Regensburg

25. 4. 2013

.....

podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování
PhDr. Ondřeji Hníkovi, PhD. za jeho cenné rady
a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

.....

podpis

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Vývoj bavorské literatury.....	6
3	Literatura pro mládež.....	10
3.1	Vymezení pojmu literatura pro mládež.....	10
3.2	Vymezení pojmu kniha pro mládež a její druhy.....	11
4	Překlad.....	14
4.1	Požadavky na překladatele.....	14
4.2	Překlad jako kreativní činnost a obtížnost překladu.....	14
4.3	Hledání ekvivalentů.....	15
4.4	Pracovní metody překladatele.....	16
4.5	Typologie překladu a překladatelské chyby.....	16
4.6	Překladatelská strategie.....	18
5	Antologie s komentářem.....	19
5.1	Román Mirjam Pressler: Malka Mai.....	19
5.1.1	Postavy.....	20
5.1.2	Forma vyprávění.....	23
5.1.3	Vývoj děje.....	23
5.1.4	Témata a motivy románu.....	25
5.1.5	Symbolika.....	27
5.2	Román Beaty Teresy Haniky: Červená Karkulka musí brečet.....	30
5.2.1	Hlavní postavy.....	33
5.2.2	Místo, čas dění a symbolika.....	38
5.2.3	Symbolika srovnání s pohádkou o Červené karkulce.....	39
5.3	Román Christine Biernath: Se mnou ne!.....	40
5.3.1	Hlavní postavy.....	42
5.3.2	Forma vyprávění.....	44
5.3.3	Témata a motivy.....	45
5.3.4	Symbolika.....	47
6	Reflexe vlastní překladové práce.....	49
7	Závěr.....	51
8	Seznam použité literatury.....	52

1 Úvod

Literatura tvoří každodenní součást našeho života. Liší se pouze tím, jak hluboko je zakotvená v povědomí jejích uživatelů a obdivovatelů.

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou literatury pro mládež na území spolkové země Bavorsko v sousedním Německu. Zaměřuje se na aktuální stav, vývoj a témata literatury pro mládež, především na témata, která souvisí s problémy dnešní společnosti v každodenním životě.

Podnětem k výběru tématu byla moje, již několikaletá, práce s dětmi a mládeží, stejně tak jako absolvování semináře Literatura pro děti a mládež na Pedagogické fakultě UK. Zaměření na bavorskou literaturu jsem si vybrala jak s ohledem na můj dlouhodobý pobyt právě v Bavorsku, tak i na moji dlouholetou práci především s bavorskou mládeží.

Moje práce bude obsahovat komentáře, ve kterých interpretuji několik knih, které jsou různě tematicky zaměřené, ale přesto mají jednotící stanovisko, a sice aktuálně problémově orientovaná témata týkající se mládeže. Touto prací bych chtěla poukázat na materiály používané ve výuce na bavorských školách odpovídajících českému 2. stupni základních škol a středních škol, protože si myslím, že je důležité dozvědět se o knihách autorů a témat, které jsou aktuální v zemi, která je nám blízká – jak polohou, tak kulturou a především aktuálními tématikou týkající se mládeže. Záměrem práce je tedy vytvořit antologii textů současné bavorské literatury pro mládež opatřenou komentářem. Součástí práce bude i část překladová. Na ukázkou budou přeloženy kratší úryvky zpracovávaných textů, ve kterých si budu klást umělecké ambice. Pro ucelení připojím i krátké převyprávění obsahů knih pro ty učitele, kteří německý jazyk neovládají.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou část, která je zaměřena na vývoj bavorské literatury a teorii překladu, na část, která obsahuje vlastní antologii společně s komentáři a poslední část tvoří reflexe k tvorbě vlastních autorských překladů. Kapitoly, ve které se věnuji antologii, jsem se rozhodla rozdělit nejprve podle jednotlivých děl a ty pak dělím na menší kapitoly, které se týkají postav, vývoje děje, forem vyprávění, symboliky apod. Rozhodla jsem se pro toto dělení, protože si myslím, že tím zprostředkuji čtenáři větší přehlednost a srozumitelnost mé práce, i přesto, že jsem si vědoma toho, že např. postavy a symbolika či motivy spolu bezprostředně souvisí.

Ze seznamu literatury, která je uvedena v závěru samotné práce, jsem nejvíce využívala knihu *Umění překladu* od Jiřího Levého, která obsahuje detailní popis překladatelského

procesu s výkladem o estetických problémech překladu, překládání knižního názvu či překladu poezie nebo dramatu. Dalším významným pomocníkem při zpracování této bakalářské práce mi byla publikace autorky Marquardt, kde jsou popsány nejvýznamnější druhy literatury pro mládež ze sociálně-pedagogického hlediska.

Předtím, než jsem začala psát práci, navštívila jsem celou řadu knihoven v Bavorsku. V těch jsem se setkala s knihovnicemi, se kterými jsem měla vést rozhovory o knihách pro děti a mládež a na základě těchto rozhovorů vybrat knihy, o kterých budu psát ve své práci.

Navštívila jsem univerzitní a městské knihovny v různých bavorských městech – v Bayreuthu, Řezně, Norimberku i Mnichově. Ve svém výčtu nesmím opomenout ani velice významnou Státní knihovnu Bavorska. Bohužel mi ale nikdo v oblasti literatury pro mládež nedokázal ani v jedné mnou navštívených knihoven poradit, co je v dnešní době čtené, populární a žádané a z jakého důvodu. Všechny knihovnice, se kterými jsem se setkala, jsou zaměřené především na literaturu pro děti, nejčastěji na obrázkové knihy. Žádný ze zaměstnanců knihoven mi nedokázal zodpovědět otázku, jací spisovatelé působí v literatuře pro mládež v Bavorsku nebo o Bavorsku píší.

Když mé pokusy o získání informací v knihovnách a mé hledání v brožurách, které jsou k nalezení v každé knihovně, byly neúspěšné, začala jsem pátrat na internetu. Po mnoha hodinách strávených u počítače, kdy jsem se snažila dělat rešerše, jsem narazila na Svaz německých spisovatelů Bavorska (Verband Deutscher Schriftsteller in Bayern) a tím zároveň na kontakt na paní spisovatelku Sabinu Jörg, která mě dále odkázala na Spolek Friedricha Böderckera (Friedrich-Bödecker-Kreis e. V.), kde jsem našla seznam celé řady autorů působících v Bavorsku a seznam jimi napsaných knih. Po prohledání těchto i jiných webových stránek jednotlivých spisovatelů jsem se zaměřila na jednotlivá témata jimi napsaných knih.

Knihy pro svoji práci jsem vybírala podle témat uvedených v popisu jednotlivých knih. Zaměřila jsem se na problémově orientovanou literaturu pro mládež a při výběru pro mě byla stěžejní informace o hodnocení jednotlivých knih čtenáři. Za hodnocení považuji zjištění, zda už byl autor oceněn za tvorbu knih pro děti a mládež a zda mnou vybraná kniha získala již nějaké literární ocenění. U jednotlivých knih jsem se zajímala i o četnost překladů do cizích jazyků, protože i tento aspekt svědčí o úspěšnosti díla mezi čtenáři. Dalším kritériem výběru byl rok vydání knihy, protože jsem se rozhodla vytvořit antologii z knih aktuálních, tedy vydaných v posledních 20 letech.

Nesnadné pátrání bylo nejen po knihách pro mládež, ale i po odborné literatuře. Se shodným nebo podobným tématem, tedy bavorskou literaturou, se nevyskytuje žádná odborná kniha, monografie, encyklopedie ani příručka. Je velice obtížné dopátrat se, kteří autoři působí v současné době v Bavorsku v oblasti literatury pro mládež. Neexistuje žádný oficiální seznam, žádný dokument, ba zatím ani nikdo nezpracoval knihu o působících autorech v Bavorsku. Dohledala jsem pouze jedinou knihu, a to od Alfonse Schweiggerta *Autoři a autorky v Bavorsku (Autoren und Autorinnen in Bayern)*, ve které jsou uvedeny životopisy bavorských autorů a jejich děl, ale její zpracování končí autory působících do 70. let. 20. st.

Stejně tak jako neexistuje odborná literatura týkající se autorů působících v Bavorsku, neexistuje ani literatura, která by popisovala vývoj bavorské literatury. Po dlouhém pátrání jsem se dostala ke knize, která pojednává o vývoji literatury pro děti a mládež po roce 1945 v tehdejší západní a východní Německu, a tou jsem se řídila.

2 Vývoj bavorské literatury

Ve své práci se zabývám antologií bavorské literatury, proto považuji za důležité nastínit, jak se bavorská literatura pro mládež v posledních letech vyvíjela.

Jak jsem již výše zmínila, nenašla jsem žádnou příručku, která by popisovala vývoj bavorské literatury. Čerpala jsem tedy z odborné literatury, která popisuje vývoj literatury na území dřívějšího západního Německa s občasnými zmínkami o vývoji bavorské literatury. Využila jsem tedy těchto podkladů, a protože Bavorsko bylo jednou ze spolkových zemí Západního Německa, řídila jsem se v mé práci právě těmito podklady.

Největším zlom ve vývoji literatury pro mládež tvoří bezpochyby rok 1945 a rozdělení Německa do čtyř okupačních zón. Nedostatek papíru a cenzura omezily vydávání knih. Jak říká ve své knize Meibauer, o naprosto novém začátku v tehdejší Západní Německu nemůžeme hovořit. Již od roku 1940 vycházely překlady z angličtiny, francouzštiny a severoevropských jazyků a ty ovlivnily pozdější vývoj literatury pro děti a mládež (dále LPDM). Navíc v roce 1948 byla provedena měnová reforma, která dala popud ke vzniku mnohých nakladatelství s knihami pro LPDM. Nejdříve navazovala tradice LPDM na 19. století a dobu před válkou. Knihy, které vyšly nově, obsahovaly vždy určité politické stanovisko a popisovaly často idylický život na venkově. U příběhů nebylo jasné, v jakém čase se odehrávají. (srov Meibauer, 2012)

Až na několik výjimek se v knihách pro mládež neobjevovala tematika, která by popisovala období nadvlády nacionálních socialistů a období války. „I přesto, že bylo poukázáno na zničení měst nebo cesty uprchlíků, převážilo nové myšlení, které zdůrazňovalo více roli obětí než vinu Němců.“ (Meibauer, 2012, s. 67, přel. M. Engelmaierová)

Velký obrat v západoněmecké LPDM nastal v roce 1949 s uveřejněním fantastického románu *Pipi Dlouhá Punčocha* od švédské spisovatelky Astrid Lindgren, který rozproudil divoké diskuze a spory mezi pedagogy a literárními kritiky. Jak zmiňuje Meibauer, bylo to kvůli buřičskému chování hlavní postavy. Nakonec byl vliv na koncepci nového obrazu dětství a ideální výchovy přijat. (srov. Meibauer, 2012)

Po tomto zlomovém okamžiku se „roztrhl pytel“ se zpracováním dosud tabuizovaných témat jako rozvod a jeho vliv na psychiku dětí a mládeže, ale i námět, že děti a mládež jsou rovnocenní s dospělými, a podle toho by spolu měli i jednat. Tato témata přinesl do západoněmecké LPDM Erich Kästner.

Padesátá léta 20. st. byla určena tématům, která se naprosto lišila od pedagogických koncepcí. „Joseph Antz a Anna Krüger se zasadili o „dobrou knihu pro mládež“ a rozvinuli koncept, který byl zaměřený proti psychologizaci LPDM.“ „Moderní výchovný koncept, který vychází z představ dětského vývoje jako organického procesu dospívání, vedl k uznání mimořádného statusu životní fáze dětství, která je charakterizována mimo jiné prostřednictvím her a činnosti fantazie. Tato tendence proti didaktizování zapříčinila rozkvět dosud kritiky a pedagogy málo oceňovaného druhu fantastického vyprávění v Německu.“ (Meibauer, 2012, s. 68, přel. M. Engelmaierová) Období od konce 50. do poloviny 70. let 20. st. bylo největším rozkvětem německé literární fantastiky pro děti a mládež. Zasadili se o to především překlady z angličtiny a skandinávští autoři, jejichž díla byla do němčiny překládána. Ze západoněmeckých autorů tohoto období jsou nejvýznamnější Otfried Preußler, Michael Ende a Paul Maar.

V období, které ovládla fantastická literatura, se objevuje i téma požadavku na zohlednění běžného dne a s tím i vyrovnání se se současnými dějinami. To se projevilo v LPDM, protože se v knihách objevují politické motivy a problémy, téma 2. světové války a pronásledování Židů apod., které byly diskutovány ve školním vyučování.

Meibauer uvádí, že se začátek samostatné mládežnické kultury vyznačoval od poloviny 50. let, kdy přišly na trh komerční časopisy pro mládež jako např. Bravo, ale i překlady amerických románů. V návaznosti na tyto překlady, stoupl v Německu zájem o literaturu

pro dospívající (15 – 20 let), která je od 80. let nazývána jako „adolescentní literatura“. Ulrich Plenzdorfs byl jeden z nejvýznamnějších západoněmeckých spisovatelů, který se nechal inspirovat tímto americkým literárním směrem. (srov. Meibauer, 2012)

„Společenská a kulturní proměna v Západním Německu na konci 60. let měla četné následky na změnu ve funkci LPDM. Díky rozšíření literárního pojmu byla LPDM uznána jako část všeobecné literatury.“ (Meibauer, 2012, s. 71, přel. M. Engelmaierová) To vedlo ke změně výchovného přístupu, který byl podobný pozdně osvícenskému. Děti a mládež měly prostřednictvím knih získat náhled na společnost a vztahy v ní. 70. léta se vyznačují vznikem mnoha dětských a mládežnických divadel a nakladatelství, kde byly hrány a psány kriticko-emancipační díla, která plnila funkci začlenění tabuizovaných témat jako např. násilí, drogy, smrt. V návaznosti na tento přístup se rozvinula dívčí literatura, která se oprostila od původních a typických rolí dívek.

Meibauer ve své publikaci říká, že kritika na problematiku orientovanou LPDM se v 70. letech 20. st. silně vystupňovala, až došlo na debatu a rozhodnutí, že se vrátí žánr pohádky a literární fantastiky, který nakonec sklidil obrovský úspěch díky *Nekonečnému příběhu* od Michaela Endeho. (srov. Meibauer, 2012)

Prostřednictvím překladů z angličtiny a severoevropských jazyků se teprve v 80. letech dostávala do západoněmecké literatury témata určena pro dospělé. V důsledku koncentrace na filosoficko-existenční otázky a vybroušený popis duševních procesů označuje Meibauer tuto hlavní tendenci LPDM jako psychický realismus. (srov. Meibauer, 2012) Tento směr se snaží o podpoření schopnosti imaginace, procesu a rozvoje myšlení. „S tím se zvyšují také estetické požadavky na LPDM. Zvyšující se komplexnost moderní LPDM, která se proběhla díky integraci literárních žánrů pro dospělé (adolescentního románu, science-fiction) a formy vyprávění, vedla od konce 70. let k dichotomii v „triviální“ LPDM.“ (Meibauer, 2012, s. 73, přel. M. Engelmaierová)

Tento vývoj vyústil v 90. letech v moderní LPDM, kde se prolínají prvky literární moderny a postmoderny, jakými jsou např. typy vyprávění, spojení humoru a tragiky, ale i více linií vyprávění nebo dílo s otevřeným koncem. Tato literatura ovlivnila obrovský kruh dospělých čtenářů, kteří jsou nadšeni knihami pro děti a mládež a vytváří z nich v Německu podklady pro vyučování. V několika posledních letech se rozvinula tzv. „All Age“ literatura, u které nezáleží na tom, zda ji čtou malí nebo dospělí čtenáři. Ze světové literatury uvádí Meibauer jako příklad knihy Harry Potter, v několika posledních letech způsobila velký boom Twilight sága a mnoho dalších. (srov. Meibauer, 2012) Autoři

experimentují a kombinují různé žánry i jazyky a snaží se zapojit i mediální způsoby zpracování.

Od 80. let 20. st. mají obrovský vliv na vývoj literatury média, která tvoří konkurenci tištěným knihám. Technika se stále vyvíjí, proto rozhlas a televizi začínají nahrazovat nová a velice žádaná auditivní, audiovizuální a interaktivní média. Tištěné knihy zauímají důležité místo v běžném životě mládeže, i přesto, že mnohdy především dospívající lidé podléhají médiím, která naplňují jejich očekávání v oblasti zábavy a napětí.

Oblíbeným způsobem komercializace je od 19. století tvoření seriálů na základě vydaných knih. Vědci zkoumající literaturu pro mládež hodnotí tento přístup negativně. Stejně oblíbené se mezi mladými čtenáři těší komiksy přejaté z ostatních států Evropy, z Ameriky a Japonska.

Od 90. let 20. století se začaly hojně šířit knihy k poslechu, které jsou často namloueny samotným autorem, stejně tak jako filmy pro mládež, které si zakládají na tom, že jim byla předlohou kniha. Dochází tím k začleňování a kombinování mediálních forem vyprávění do moderní literatury pro mládež. V románech pro mládež se v posledních letech prosadil stejný styl vyprávění jako u filmů, kdy je čtenáři nabízen děj z mnoha různých perspektiv a měnících se scén. Častá je i kombinace prvků používaných v komiksech a filmech.

Na základě literárních předloh doplněných o obrázky a přenesených do interaktivní formy se vyznačuje moderní kniha pro mládež. „V důsledku tohoto vývoje se vytvořilo několik nových interaktivních typů dětských knih, které vypadají jako kombinace tradiční knihy a interaktivního média.“ (Meibauer, 2012, s. 81, přel. M. Engelmaierová) Dále ve své knize Meibauer říká, že podobnou podstatu mají i počítačové hry, které se rodí na základě populárních komiksů a v menším rozsahu i z jiných literárních předloh. Vzhledem k oblíbenosti počítačů se vyvinuly i nové typy knih. Jedním typem je kniha, ke které je přiložené CD, s jehož pomocí se může čtenář vžít do role některé z postav. Druhým typem jsou tzv. oživené knihy nebo elektronické knihy na CD, ve kterých najdeme pohyblivé obrázky, kulisy a různá okna k rozkliknutí. Nejmodernějším a v současné době nejpopulárnějším typem knih jsou tzv. e-knihy, které si čtenář může stáhnout do mobilního telefonu nebo tabletu. (srov. Meibauer, 2012)

Jednou z tendencí, která získává na oblíbenosti je kombinace různých mediálních obsahů a struktur, což vede k novým konceptům knih pro mládež. Dospívající lidé jsou tímto vyzýváni k tvoření vlastních děl, ke kterému přispívá velkou měrou internet a dostupné blogy a sociální sítě. Mládež publikuje většinou přepisy a parodie již dříve

vzniklých děl nebo díla zcela nová. „Tato díla mohou být komentována ostatními uživateli a v některých případech i doplněna nebo pozměněna tak, že zde můžeme rozpoznat „kolektivní inteligenci“ resp. „kolektivní kreativitu“.“ (Meibauer, 2012, s. 83, přel. M. Engelmaierová)

Tuto tendenci můžeme pozorovat již několik let, nejen na internetu, ale také na festivalech literatury pro děti a mládež, jako je např. White Ravens Festival v Mezinárodní knihovně pro mládež v Mnichově (Internationale Jugendbibliothek in München).

3 Literatura pro mládež

3.1 Vymezení pojmu literatura pro mládež

„Za literaturu pro mládež je považován každý text, který byl psán s cílem zaměřit ho dospívajícím a jenž má užitnou hodnotu, která se obrací ke zpracování nějaké situace, problému nebo konkrétního tématu. Do literatury pro mládež nepatří jen texty, které byly zpracovány speciálně pro mládež, a které jsou mládeží upřednostňované a čtené, ale také ty, které pojednávají o mládeži nebo jsou přímo mládeží napsané.“ (Maier, 1987, s. 130, přel. M. Engelmaierová)

„Literaturou pro mládež jsou označovány všechny rukopisy a zpracování respektované hromadnými sdělovacími prostředky, které jsou určené pro mladé lidi, kteří již nechtou dětskou literaturu (dětské knihy), ale které zatím ještě neocenují literaturu pro dospělé.“ (Kaminski, 1998, s. 107, přel. M. Engelmaierová) Doderer uvádí věkovou hranici mezi 11 – 12 až 15 – 16 lety. (srov. Doderer, 1977)

V porovnání s literaturou pro děti, kde je rozdělena fantastická a realistická literatura zhruba půl na půl, „v literatuře pro mládež najdeme velice zřídka příběhy, ve kterých je dění zpracováno humorně. V četbě pro mládež převládají problematická témata.“ (Payrhuber, 2005, s. 715, přel. M. Engelmaierová) Ta vycházejí ze specifických životních situací a jsou rozvíjena vypravěčem. Jak ve své knize uvádí Kaminski, díla jsou především dramatická, lyrická nebo vyprávění, je v nich vyjádřena představivost a cit dospívajících. V dílech je vylíčena hlavní postava, která vystupuje ze společnosti a touží po spontánním životě. (srov. Kaminski, 1998) Antologie v této práci se věnuje právě uvedené problematice. Všechna tři díla, která jsem vybrala, zpracovávají závažná témata vycházející z životních situací a zkušeností a v žádném z románů nenajdeme ani náznak humorného pojetí.

I přesto, že problematičká témata knih v Bavorsku převládají, setkáme se s knihami s dobrodružným, fantastickým či historickým dějem.

Do literatury pro mládež jsou zařazeny i některé odborné knihy, učebnice, noviny a časopisy.

3.2 Vymezení pojmu kniha pro mládež a její druhy

Přesto, že realistické příběhy převládají nad fantastickými, rozmanitost zpracování sahá od všedních příběhů přes detektivní až k dobrodružným vyprávěním tak, že tvoří různé útvary, které shrnujeme pod pojem kniha pro mládež, jak říká ve své knize Marquardt. (srov. Marquardt, 2005)

„Jádro knih pro mládež tvoří takové knihy, jejichž počet a rozšíření v posledních letech výrazně vzrostl, takové, jejichž výběr témat a motivů vychází ze životních situací mládeže. Tyto knihy pro mládež zahrnujeme pod termín „problémově orientované knihy pro mládež“, neboť zpracovávají a pojednávají o individuálních a společenských konfliktech a problémech přiměřených mládeži. Nabízí mládežnickému čtenářskému publiku užitečnou pomoc ke zvládnutí reality.“ (Marquardt, 2005, s. 118, přel. M. Engelmaierová)

Mnou vybrané knihy představují problematiku dnešní mládeže a slouží, nebo by přinejmenším měly sloužit, k výchově mládeže a k sociálně-pedagogické práci. Pro stručný přehled představím na následujících řádcích, podle mého názoru, nejdůležitější okruhy témat problematičce orientovaných knih pro mládež, které slouží právě zmiňovanému účelu.

Myslím si, že je důležité si na začátku vymežit, co je charakteristické pro dospívající mládež. Z psychologického hlediska je to především období puberty a s tím spojené i dospívání. Díky tomuto procesu dochází k náhlé nerovnováze mezi psychickou a fyzickou stránkou člověka, protože tato proměna zatěžuje celé tělo.

Tato fáze je důležitou a samostatnou životní fází, ve které si člověk vytváří svoji vlastní identitu a připravuje se na změny a vývoj v období dospělosti. Mládež hledá vlastní identitu v hodnotách, všeobecně platných normách, ale i autoritách, se kterými se v tomto období vývoje srovnává. Mládeži je dospělými neustále předkládán pohled na svět, ale oni chtějí mít své vlastní zkušenosti a prožitky, chtějí si utvořit svůj vlastní pohled na svět a k němu nějaké východisko a mít své vlastní postavení ve společnosti.

Téma hledání vlastní identity není tedy v případě problematicky orientované literatury pro mládež vybráno jen náhodou. Tento motiv se nabízí sám od sebe a je důležitý pro potřeby mladých čtenářů.

S tím souvisí i tematika vývojových problémů u dospívajících, kam spadá např. pohlavní zrání. Čtenáři si mohou vybrat knihu, která odpovídá přesně jejich problému a v ní najít svůj vzor. Osobně si myslím, že je velmi dobře, že je na trhu tolik knih pro mládež. Umožňuje jim to „poprat se“ s dospíváním a najít si cestu k dospělým osobám a autoritám. Někdo by mohl namítnout, že by mládež mohla číst knihy pro dospělé. Já osobně s tímto názorem nesouhlasím. Myslím si, že období dospívání je vůbec nejdůležitější fáze vývoje člověka a on by se měl o této fázi a problematice dospívání dozvědět co nejvíce, právě i pomocí knih.

Jak jsem již výše zmínila, oblíbeným tématem je hledání vlastní identity a role ve společnosti. To vše je provázáno potížemi a zkušenostmi, které jsou v těchto knihách popsány, a mládež si z nich může brát příklad. Knihy pro mládež s touto tematikou tvoří největší podíl na bavorském i německém trhu.

„Motiv úniku a útěku najdeme ve vyprávěních pro mládež velmi často. Pokud hrozí nárůst problémů doma nebo ve škole, snaží se mládež uniknout od náporu jejich všedního dne. U mladých čtenářů se toto děje prostřednictvím hlavní postavy knihy, která jedná možná co nejvíce v souladu se čtenářem.“ (Marquardt, 2005, s. 121, přel. M. Engelmaierová) Důvody k útěku mohou být mnohé, v knihách se nejčastěji setkáme s tím, že rodiče mají od svých dětí příliš vysoká očekávání, v některých situacích je to opačně. Děti si myslí, že mají nudné rodiče, a chtějí prožít něco nového, nepoznaného. V některých případech se jedná o alkoholovou či drogovou závislost u rodičů a v důsledku toho násilí, které děti už nemohou dále snést. Důvodů je mnohem více.

„Vyprávění mládeže, ve kterém se jedná o jejich sexuální vývoj a první partnerské vztahy, tematizuje důležitou životní oblast a oblast zkušeností dospívajících. Naštěstí pole těchto témat se stává otevřenějším a méně literárně zpracovaným.“ (Marquardt, 2005, s. 121, přel. M. Engelmaierová)

V mnoha knihách určených mládeži hraje důležitou roli přátelství. Často je tím nejdůležitějším motivem doprovázejícím hlavní téma knihy. Výjimkou nejsou ani knihy, ve kterých je přátelství hlavním motivem jednání. Kamarádi a kamarádky jsou důležité pro vybudování si svojí vlastní identity a role ve společnosti.

Jak ve své knize uvádí Marquardt, téma nemoci, postižení nebo úmrtí si získává v realistické LPDM stále větší a větší pozornost. Tak vznikly četné knihy pro mládež, ve kterých je toto pole témat přiměřeně upraveno a literárně zodpovědně zpracováno. (srov. Marquardt, 2005)

Rozmanitá témata a motivy se skrývají pod pojmy agresivita a násilí, která jsou zpracována v mnohých knihách pro děti a mládež. O tato témata, která byla ještě před několika lety tabu, je velký zájem a autoři píšou stále více o velice choulostivých tématech. Knihy s takto zpracovanou tematikou by mohly přimět mládež k přemýšlení nad strukturou moci a zabránit tak jejímu vyloučení ze společnosti.

Podle Marquardt mohou rozpochybovat vyprávění o zemích a lidech z třetího světa důležitý sociální proces. Jsou jimi nejen zeměpisné a kulturní zvláštnosti, ale především lidé ve svých existenčně významných životních situacích a souvislostech. (srov. Marquardt, 2005)

Stále častěji se na knižním trhu setkáváme i s knihami, které mají politický a společenský obsah. Dávají podněty k učebnímu procesu, který se týká právě politiky a společnosti.

Významnou složku tvoří historické knihy pro mládež, které odkazují na události, které se staly v minulosti a jak vypadal v minulosti život. Tyto knihy mohou podnítit mládež ke kritice dějin a společensko-politických názorů, což je podstatné pro současnost. V Bavorsku patří k jednomu z nejčastěji zpracovaných témat holocaust a s ním spojená 2. světová válka.

„Mezi problematicky orientované knihy pro mládež můžeme řadit i některá utopická vyprávění. Rozvíjí vize, které upozorňují na současné a budoucí ohrožení a vývoj.“ (Marquardt, 2005, s. 126, přel. M. Engelmaierová) Příkladem může být lidský život v moři a další přenesení se o několik desítek či stovek let do budoucnosti.

4 Překlad

S ohledem na internacionalitu mé práce, četné a nezbytné překlady pro účely tvorby antologie, jsem se rozhodla začlenit na následující strany teoretickou kapitolu o překladu. V kapitole jsou stručně nastíněny teoretické názory, které se týkají problematiky překladatelství, v jehož vývoji jakožto vědního oboru se vystřídalo už mnoho názorů, způsobů i metod, za účelem dosažení co možná nejvyšší kvality překladu z jednoho jazykového systému do jiného.

4.1 Požadavky na překladatele

„Úkolem překladatelovým není reprodukovat, a tím méně přetvářet elementy a struktury originálu, nýbrž vystihnout jejich funkci a užít místo nich elementy a struktury vlastního jazyka, které by v míře co největší mohly být jejich substituty a ekvivalenty stejně vhodnými a účinnými.“ (Levý, 1983, s. 26)

Na překladatele jsou kladeny věcné i estetické požadavky. Pokud chce překladatel dosáhnout dobrého výsledku, měl by výborně znát a ovládat jazyk, ze kterého překládá, jazyk do kterého překládá a musí být dobrým čtenářem, aby předkládanému dílu správně porozuměl. Dílo musí umět interpretovat a to především proto, že každý jazyk je odlišný systém a vyjádření mezi předkládaným dílem a překladem nemůže být nikdy shodné, nemůže tedy vytvořit doslovný překlad. Až poté může začít překladatel s překladem, díky kterému musí předlohu přestylizovat. K tomu může využít svého talentu, především stylistického, ale i představitivosti nebo schopnosti objektivace.

„Jazykové prostředky dvou jazyků nejsou „ekvivalentní“, a proto nelze převádět mechanicky. Nekryjí se přesně významy a jejich estetické hodnoty. Proto je překlad tím obtížnější, čím větší je úloha jazyka v umělecké výstavbě textu.“ (Levý, 1983, s. 67)

„Přeložený text se pak obvykle pozná na první pohled podle vysoké frekvence některých vazeb, které se v češtině cítí sice jako gramaticky i stylisticky správné, ale přece jen trochu umělé. (Levý, 1983, s. 75)

4.2 Překlad jako kreativní činnost a obtížnost překladu

Překladatelovým úkolem je vytvořit překlad, který by co nejvíce odpovídal originálu, nikoliv nové dílo. Proto musí mít překladatel jasný názor a přístup k dílu. Podle Jiřího Levého je cílem překladu zachovat a vystihnout charakteristické rysy a reprodukovat původní dílo. Přesto je překladatelova práce prací tvůrčí. Je to právě on, kdo musí dílo

převést z jednoho jazykového systému do jiného a využít všech uměleckých prostředků obou jazyků. Předloha je totiž nedílnou součástí překladu a tuto skutečnost nesmí překladatel opomínat. (srov. Levý, 1983)

„Obsah díla je závislý na cizím prostředí, jazyk díla je český. Čtenář si tento rozpor uvědomí teprve tehdy, dojde-li k jasnému konfliktu mezi prostředím děje a specificky českým výrazem. Jsou situace, kdy i sebelepší překladatelské řešení je kompromisem, který nemůže úplně zakrýt rozpornost překladového díla.“ (Levý, 1983, s. 93)

Nejtěžší rozhodování při překládání se týká cizích názvů, především vlastních jmen osob nebo míst. V případě, že se překladatel rozhodne pro původní verzi, narušuje tím překlad, ale na druhou stranu tím může na čtenáře zapůsobit kultura země, ze které dílo pochází.

„Ve střední Evropě platí, že každý jednotlivec, ať muž či žena, má příjmení a rodné, křestní jméno.“ (Levý, 1983, s. 131)

Některá německá křestní jména nemají českou podobu, stejně tak jako česká jména nemají podobu německou. U německých příjmení nelze rozlišit, zda se jedná o muže nebo ženu, protože německá příjmení nemají koncovky jako ženská příjmení v češtině nebo v některém z jiných slovanských jazyků.

4.3 Hledání ekvivalentů

Překladatelská činnost není vždy snadná. Jak jsem již zmínila, často se překladatel setká s odlišností krajů, kultur, humoru a tím pádem i jazykového systému. Každý kraj má svoji kulturu a především je pevně spjat se svým jazykem, nejčastěji nářečím nebo dialektem. Největší problém tvoří řečnické obraty jako např. metafory, ustálená slovní spojení, idiomy, rčení, fráze, které neexistují v jazycích, do kterých je překlad vytvářen. I přesto existují překladatelské metody, pomocí kterých lze překonat různé kulturní i časové odlišnosti, protože každý přirozený jazyk je považován za univerzální. Z toho vyplývá, že v každém jazyce lze najít prostředky, které odpovídají jazykovým prostředkům jazyka jiného. V tomto případě využívá překladatel náznaky. „Je-li na pozadí celonárodního jazyka užito místního nářečí nebo jazyka cizího, stává se cizorodý jazykový systém sám o sobě uměleckým prostředkem a jeho překlad je neřešitelnými metodami, jejichž podstatou je právě výměna jazykového materiálu. Cizí jazyk, běžný v prostředí, pro něž bylo dílo původně určeno, stává se pro českého čtenáře nesrozumitelným, a proto jej není možno zachovat.“ (Levý, 1983, s. 125 - 126)

Levý ve své knize říká, že „ještě obtížnější je překlad místního nářečí. Charakterizovat mluvčího jako obyvatele Bavorska nebo Bretaně není českými jazykovými prostředky možné; jediné, čeho může překladatel dosáhnout, je odlišit řeči venkovana od jazykově vyspělejších postav, které mluví celonárodním jazykem.“ (Levý, 1983, s. 126)

Občas vyvstává problém nejen u překladů z bavorštiny, ale mnohdy i při překladu ze spisovné němčiny a nejčastěji s překladem z nespisovné němčiny. Tyto části překladu nazýváme překladatelské oříšky, tzv. *cruces translatorum*.

Jak ve své knize zmiňuje Levý, překladatel se dostává často i do situace, kdy ví, že nemůže přenést všechny hodnoty díla do překladu. Musí si tedy vybrat hodnoty, které zachová a hodnoty, které přesune do pozadí nebo do překladu vůbec nezapojí. (srov. Levý, 1983)

„Kompenzace v jednotlivostech je nutná, ale je třeba pečlivě dbát, aby výsledná hodnota celku zůstala zachována. Fischerova škola, Mathesius, Saudek, Fikar i jiní tuto zásadu sice teoreticky uznávali také, ale nakonec ze snahy po výraznosti právě kompenzací a substitucí překládané dílo zesilovali, dramatický dialog často ze samé snahy o hovorovost vulgarizovali.“ (Levý, 1983, s. 132)

4.4 Pracovní metody překladatele

Podle Jiřího Levého existují tři základní metody překladatele - překlad, substituce a transkripce. Tato definice vychází ze vztahu „obecného“ a „jedinečného“. Překladatel musí respektovat nejen význam překládaného textu, ale i jeho formu. Pohybuje se přitom mezi jejich obecností a jednoznačností. Mezi jednoznačné ekvivalenty lze zařadit texty a formy, které nejsou závislé na jazyku a historickém kontextu. (srov. Levý, 1983)

Jen v oblasti obecného můžeme mluvit o překladu v pravém slova smyslu. Pokud se jedná o oblast jedinečnosti, kdy jsou díla závislá na dobovém kontextu, musí překladatel využít zvláštních překladatelských postupů, kterými jsou transkripce nebo substituce. Levý je charakterizuje následovně: „Substituce, tj. náhrada domácí analogií, je na místě tam, kde se zároveň silně uplatňuje obecný význam, transkripce, přepis, je nutná tam, kde význam, tedy činitel obecný, úplně mizí.“ (Levý, 1983, s. 114)

4.5 Typologie překladu a překladatelské chyby

Setkáme se i s přesnými překlady. To jsou ty, které jsou přeložené tzv. slovo od slova. Buď pocházejí od nezkušeného překladatele, nebo se s nimi setkáme v odborných publikacích, kde je tento typ překladu vyžadován. V odborných publikacích musí být

překlad co nejvíce přesný a podrobný. Naopak v krásné literatuře je vyžadován překlad volný. Není vůbec důležité, jak je překlad přesný, ale musí nést původní význam díla a musí vystihovat vše, co vystihl autor v původním znění textu. K tomu využívají překladatelé různých rčení, slovních hříček, ale i všeobecně známých a již déle užívaných překladů vlastních jmen, míst apod.

Překladatel se může dopustit ale i chyby opačné, a to až přílišného zobecnění textu. Text pak působí chudě a není názorný. Jako příklad uvádí Jiří Levý ve své knize věty „*na stromě seděl pták*“ a „*na olši seděl strnad*“. Když použije překladatel např. slovo „strom“ nebo „pták“ a v původním textu bude slovo „olše“, ochuzuje tím čtenáře o osvěžení textu a konkretizaci. Čtenář si pod slovem „strom“ může vybavit strom jakéhokoliv vzrůstu, tvaru, ale může si vybavit i strom listnatý nebo jehličnatý, opadavý nebo neopadavý apod. Tento zobecněný překlad má ovšem i výhody. Především tu, že pokud knihu čte laik nebo cizinec, který neví, co je olše, bude rozumět slovu strom, protože patří do základní slovní zásoby českého jazyka.

Pokud bude člověk mluvit nebo psát nějaký text, s velkou pravděpodobností nepoužije slovo olše, ale strom. A to jen proto, že je slovo strom známější a častěji užívané. Slovo olše patří víceméně do pasivní slovní zásoby člověka – je příliš konkretizované. Stejně tak to funguje i u dalších slov. Příslušník jazykového společenství rozumí méně používaným výrazům, ale automaticky používá nejběžnější, obecné výrazy, protože ho nejdříve napadnou. S takovým přístupem je spokojený i překladatel. Všichni jeho překladu rozumí, protože je překlad jednoduchý, ale zároveň je hodnocen jako nezajímavý. (srov. Levý, 1983)

Překladatelská práce svádí ke třem typům stylistického ochuzování slovníku:

- a) užití obecného pojmu místo konkrétního přesného označení,
- b) užití stylisticky neutrálního slova místo citově zbarveného,
- c) malé využití synonym k obměňování výrazu. (Levý, 1983, s. 138)

„Čtete-li vedle sebe průměrný či podprůměrný překlad a původní české dílo, pak jazykově citlivější čtenář vycítí rozdíl v jejich stylu. I tehdy, když v přeloženém textu nejsou vyložené jazykové nesprávnosti nebo neobratnosti, bývá někdy jeho výraz chudý, bezbarvý, šedivý, chybí mu ten jemný „pel“, který má text umělecký navíc před textem jazykově správným. Kritika pak mluví o „překladatelském žargonu“, ale zůstává zpravidla

dlužna konkrétní údaje, co textu chybí. Zjišťovat s jistou mírou přesnosti příčiny tohoto ochuzení by bylo možno, kdybychom mohli srovnat originál a překlad téhož textu, a to obojí v jednom jazyce. Tyto podmínky je možno navodit experimentálně zpětným překladem – dáme-li totiž cizojazyčný převod českého uměleckého textu přeložit zpět do češtiny.“ (Levý, 1983, s. 136)

Umělec použije naprosto opačnou metodu. Bude se snažit, aby výrazy ve svém díle co nejvíce zkonkretizoval a tím mělo dílo vyšší estetickou hodnotu.

4.6 Překladatelská strategie

Překladatel si musí nejprve zvolit vhodnou strategii a teprve potom může začít s překladatelskou prací. Překládání je primárně procesem sdělování. Překladatel musí porozumět obsahovému významu díla, rozpoznat jeho charakteristické rysy, ujasnit si, jakými jazykovými prostředky je tento obsah zakódován, k jakému žánru text patří a jaké adekvátní prostředky tedy zvolí v jazyce překladu.

Jak uvádí Knittlová, ve všech moderních, především anglosaských teoriích překladu se v první řadě zaměřují na tzv. makropřístup, tedy na kulturní zázemí, historické a lokální zasazení, literární narážky, reálie, vztah autora k tématu a k publiku, typ publika, typ textu a funkci textu. Po takové analýze výchozího textu musí překladatel učinit tzv. strategické rozhodnutí, kterým výchozí text do zmíněného rámce zasadí. Poté následuje tzv. mikropohled, fáze detailního rozhodování, kdy si překladatel všimá konkrétních jednotlivostí, gramatických struktur a jejich lexikálního vyjádření. (srov. Knittlová, 2003)

V uměleckém překladu jsou vyžadovány postupy a strategie, které by si měl každý překladatel utvořit sám a měl by je dodržovat, protože jsou nezbytnou součástí jeho práce.

5 Antologie s komentářem

Pro výběr knih k antologii jsem vycházela z teorie. Právě z teoretických publikací jsem se dozvěděla, jaká témata jsou v současné bavorské, popř. německé literatuře aktuální a mezi mládeží populární. Na základě těchto informací jsem se rozhodla zaměřit se na problémově orientovanou literaturu pro mládež. Konkrétní knihy, kterým se budu na následujících stránkách podobněji věnovat, jsem vybrala na základě hodnocení čtenáři.

5.1 Román *Mirjam Pressler: Malka Mai*

Román *Malka Mai* od Mirjam Pressler byl od jeho vydání oceněn mnoha cenami, jako např. Luchs 2001 (Rys 2001), Eule des Monats (Sova měsíce v květnu 2001), La vache qui lit 2001 (Zuryšské ocenění knihy pro mládež) a mnoho dalších.

Kniha dostala také ocenění Deutscher Bücherpreis 2002 (Německá knižní cena 2002). Důvodem je především dojemný obsah knihy a její forma zpracování.

Tato kniha vzbudila zájem v Německu nejen u čtenářů, ale i u učitelů. Kniha je výjimečná už jenom tím, že děj nepojednává primárně o válce, ale o životě malé dívky a o tom, co je vše schopná zvládnout a překonat. Čtenářům kniha nabízí dobrodružství a napětí, mladým dívkám možnost identifikovat se s hlavní hrdinkou a lidé, kteří nechtou tak často, uvítají rozdělení do kratších kapitol, které je přehlednější. Učitelé se prostřednictvím této knihy snaží motivovat žáky ke čtení, poukazují na různé možnosti, jak pracovat s literaturou. Žáci si rozšíří všeobecný přehled v oblasti historického a politického vzdělávání, geografie, ale i povědomí o jazyku. Mládež kniha obohatí mnoha detaily o tom, co jsou schopni lidé toužící po moci jiným udělat, jaký to má vliv na společnost a jaké vztahy mezi lidmi panují a jak lidé jednají v situacích, ze kterých není žádné východisko. Učitelé přispívají při prezentování díla k lepší komunikaci, literárním povědomí a produkci textu prostřednictvím diskuze o rozčlenění textu, obsahu, hlavních myšlenek kapitol nebo např. i o důležitých a méně důležitých dějových jednání. Téma knihy je aktuální a zároveň zajímavé. Aktuálnost dokazuje rychlá proměna malé holčičky v dospělého člověka, který je poznamenán tím, co prožil. V dnešním světě není téma dospívání nijak výjimečné, byť tato proměna probíhá v pozdějším věku a většinou za jiných okolností. Aktuální je i jednání matky, která jedná nejprve vypočítavě a až když si uvědomí své chyby, nasadí svůj život proto, aby se se svojí dcerou ještě setkala. K tomu, že kniha dostala několik ocenění, přispívá i osobitý styl vyprávění autorky, které je podáno čtenáři ze dvou perspektiv – malé holčičky Malky a její matky. Tento styl vyprávění je

velice ojedinělý. Překvapivý je i závěr knihy, kdy čtenář očekává happyend, který se nekoná. Osobitý styl autorky vychází z autentického zachycení skutečností, které jsou zpracovány podle skutečného příběhu. Pressler si nechala tento příběh vyprávět od Malky Mai, které je dnes přes 70 let a žije v Izraeli. Kniha je ve výsledku částečně fikcí, protože Malka v průběhu let mnoho událostí zapoměla. Autorka musela čerpat z historie a části dění domyslet.

Úspěšnost knihy dokazuje i 14 překladů do cizích jazyků jako je např. americká angličtina a francouzština. V těchto zemích je holocaust často diskutovaným tématem a tématem, které je ve školách vyučováno. Kniha je zpracována i k poslechu a dočkala se divadelního i filmového zpracování.

Mirjam Pressler píše knihy pro mládež cca od 12 do 16 let. I proto jsou její díla potenciálně vhodné do vyučování. Malka Mai je typickým příkladem.

Působivý a napínavý příběh disponuje polytematikou a ženskými protagonistkami, se kterými se mohou identifikovat i chlapci. Právě mládež od 12 do 16 let je nachází v adolescentním věku, kdy stojí často v opozici k dospělým, především ke svým rodičům, mají své názory a touží po svobodě, proto se často pokouší o útěk. Ti, kterým se to podaří, bojují sami za sebe – stejně jako naše hlavní hrdinka Malka, i když ta se na útěku ocitla nedobrovolně. Někteří prožívají první lásku – v našem románu je touto představitelkou Minna. A někteří pykají za své chyby – Hanna.

Malka Mai je román pro mládež, který napínavě pojednává o hrůzných zkušenostech obětí nacionálně-socialistické rasové nenávisti. Mladí čtenáři si díky tomuto dílu mohou rozšířit všeobecné znalosti, literární znalosti a být obohaceni o sociální přístup.

5.1.1 Postavy

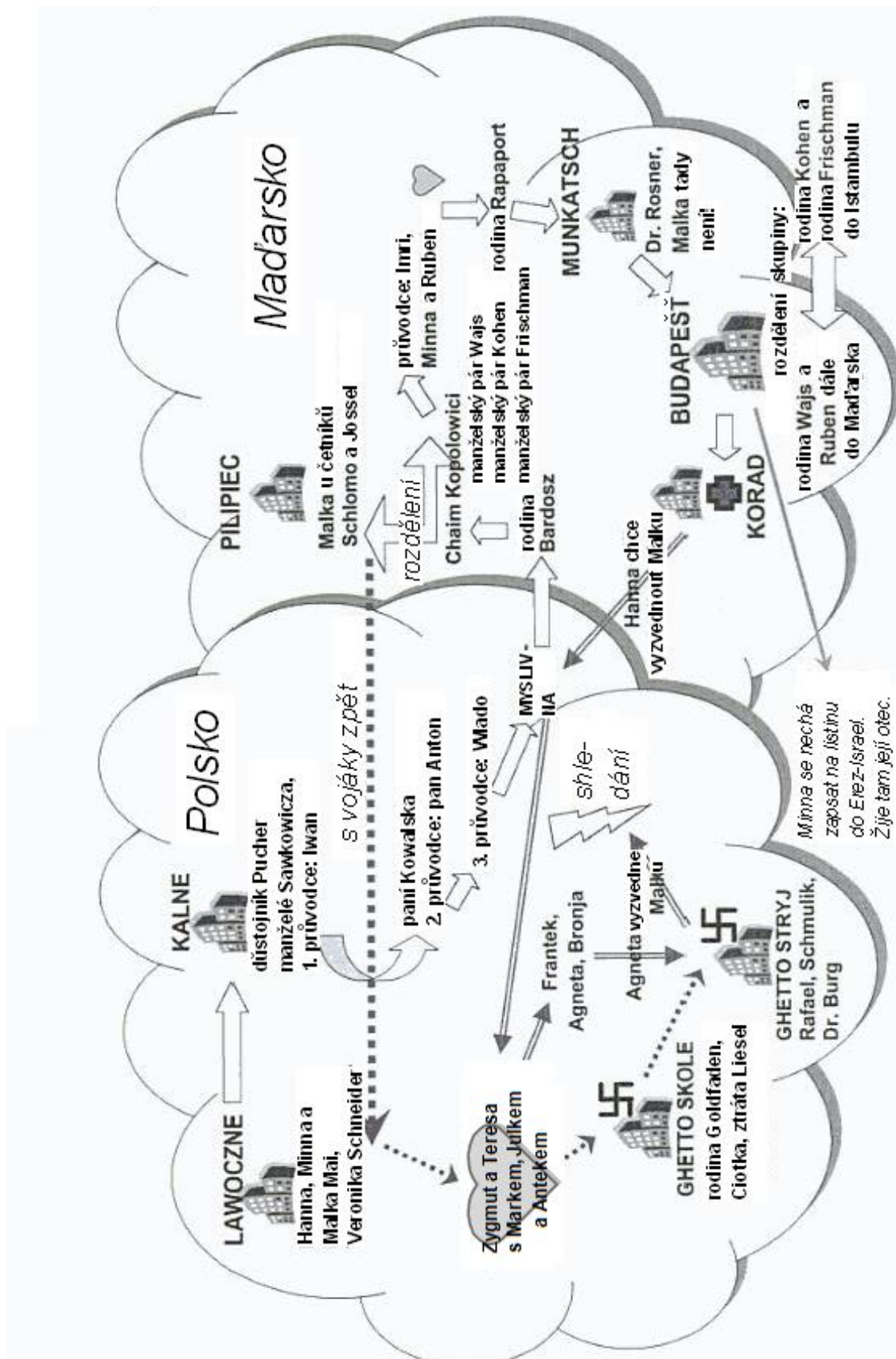
Hlavní postavou je sedmiletá holčička Malka Mai. Nejmladší dcera židovské doktorky Hanny Mai. Jméno dostala na přání Hanniny matky a to proto, že se tak jmenovala Hannina sestra, která zemřela již jako miminko. Malka je výjimečná tím, že má jako jediná z celé rodiny velké hnědé oči a zlatavé vlasy. Se svou matkou a sestrou má chladný vztah a ke svému otci nechová vztah žádný, protože si na něj vůbec nevzpomíná.

Minna je starší sestrou Malky. Je jí 16 let a střídají se jí nálady, které jsou pro pubertářku typické. Její dobrou kamarádkou je bývalá služebná – Zofia. Během útěku se zamiluje do jednoho z průvodců. Oba si slíbí, že se setkají v budoucnu v Palestině. Minna chová k otci pořád ještě silný vztah a jejím přáním je žít v Palestině, stejně jako její otec.

Hanna Mai je Malčinou matkou. Vystudovala medicínu a do obsazení Polska německým Wehrmachtem pracovala jako obvodní lékařka. Její manžel žije už léta v Palestině a ona není zrovna šťastná, že se musí starat o domácnost a děti. Hannin život je její povolání, ráda pomáhá druhým a vychutnává si pocit, když může být užitečná.

Hned zpočátku čtení zaujme část děje o dramatickém příběhu Malčina útěku, paralelně se odehrává i příběh o útěku Hanny a Minny. Otázkou až do konce románu zůstává, zda se Malka s její matkou ještě setká.

Zde zaujme především vývoj postav, který je naznačen ve schématu na následující stránce.

(Böhmann - Stang, 2007, s. 27, přeložila M. Engelmaierová)

5.1.2 Forma vyprávění

Dění románu se odehrává od září roku 1943 do února 1944 na polsko-maďarsko-rakouských hranicích v okolí menšího městečka Lawoczne ležícího v Karpatech. Hlavní místa dění jsou: Lawoczne, Kalne, Pilipiec, Skole, Stryj a Budapešť.

Vyprávění hlavní hrdinky Malky Mai je zpracováno ve 3. os. č. j. préterita. Napětí románu umocňuje jeho výstavba. Chytře promyšlené je především vyprávění ve dvou rovinách, které je čtenáři servírováno prakticky v průběhu celého děje. Konkrétně od str. 97 do konce knihy. První linií vyprávění tvoří vyprávění z pohledu Malky Mai jako malého dítěte a druhá linie probíhá z pohledu její matky Hanny. Protože je příběh vyprávěn subjektivně, není nijak komentován ani hodnocen, jde pouze o co nejuvěrohodnější zobrazení skutečnosti. V případě, že někde chybí objektivizace, je k ní vyzýván čtenář.

Románový příběh je průběžně doplňován např. monology hlavních postav, které oživují děj a nabízí detailní pohled na dění z různých perspektiv. Autorka se prostřednictvím této dějové linie pokouší vtáhnout čtenáře do děje. Čtenář se má cítit jako součást příběhu a vžít se do pocitů hlavních postav. Nemusí chápat postoje obou hlavních postav, stačí, když se ztotožní s jednou z nich. Podle toho, která postava je mu názorově bližší. Na konci románu vzbudí u čtenáře pozornost pasáž, kdy opětovné setkání Hanny a Malky je vyprávěno z Malčiny perspektivy.

Čtenář získává prostřednictvím krátkých ohlédnutí přehled o rodinných událostech, které se v minulosti odehrály. V tom se odráží zkušenosti a pocity Hanny i obou jejích dcer. S četnými náznaky a menšími i velkými úseky napětí dokázala Mirjam Pressler zaujmout vyprávěním o Malce i její matce Hanně. V příběhu narazí čtenář i na ironické úseky vyprávění se sarkastickým podtextem, např. na konci Malčina snu o Liesel. *Běž, Liesel, běž. Brzy budeš v Lawoczne. Dneska, zítra nebo pozítří. Najdeš dům, ve kterém Veronika bydlí. Tam budeš v bezpečí, tam je všechno čisté. Budeš mít vlastní postel a budeš spát v teple a pohodlí. Tam je dost jídla. Tam se mluví německy.* (Pressler, 2001, str. 196, přel. M. Engelmaierová)

5.1.3 Vývoj děje

Od samého začátku je ústředním tématem knihy motiv útěku a otázka, zda se Hanně a jejím dcerám podaří uniknout ze spárů nacistů a zda se vůbec ještě někdy všechny tři setkají. Napětí stoupá tím víc, čím víc ústřední postavy knihy strádají a čím víc jsou

uvězněné v bezvýchodné situaci. Na začátku uvažuje Hanna o tom, zda se můžou ukrývat v Kalnem, ale na konec je jasné, že musí utéct přes Karpaty do Maďarska, aby byly alespoň trochu v bezpečí. Linie vyprávění i linie doplňujících monologů vrcholí poprvé Malčíným onemocněním a zhroucením v Pilipieci a zároveň i Hanniným rozhodnutím, zda zde svoji malou dceru nechat nebo ne. „*Malko*“, *řekla její matka. „Ty zůstaneš pár dní tady, u rodiny Kopolowici. A až ti bude lépe, pošle tě pan Kopolowici vlakem za námi. My musíme pokračovat do Munkatsche a ty jsi příliš nemocná na to, abys mohla jít s námi.“* [...] „*Nejde to jinak, opravdu to tak musí být, jiná možnost není.*“ (Pressler, 2001, s. 96, přel. M. Engelmaierová)

Od tohoto okamžiku se vyvíjí paralelně dvě linie vyprávění – Malčino a Hannino s Minniným. V průběhu těchto dvou úseků příběhů dochází několikrát k velice vypjatým situacím a tím tak i k jednotlivým menším gradacím díla. Např. zranění paní Frischman: *Paní měla odřené nohy, ruce a obličej, ale to nebylo to, kvůli čemu naříkala. Její levá ruka byla nepřírozeně natažená. Hanna si přes oblečení všimla jinak tvarovaných obrysů ramenního kloubu, než je standardní. [...] „Je mi líto“, řekla. „Bude Vás to ještě bolet, ale musí to být. Vykloubila jste si rameno.“* (Pressler, 2001, s. 184 – 187, přel. M. Engelmaierová)

Autorka si pomocí vhodně zvolených slov pohrává se čtenářem, který si nedokáže představit, že Malka na tom může být ještě hůř. A ona na tom bude opravdu ještě hůř, sáhne si až na úplné dno, protože rodina Kopolowici ji pošle pryč ze svého domu. *Najednou říká: „musíš pryč, můj otec slyšel, že bude razie“.* „*Co je razie*“, *zeptala se Malka. „To se říká, když maďarská armáda hledá polské Židy. Táta řekl, že musíš pryč, jinak budeme všichni v nebezpečí“.* *Malka položila lžici a najednou ji přešel hlad. „Kam mám jít?“* *zeptala se. Dívka cukla rameny. „Pryč. Aby tě u nás nikdo nenašel. Můj táta řekla, že tě hned někam odveze.“* (Pressler, 2001, s. 109, přel. M. Engelmaierová) Od rodiny Goldfaden je vypuzena, při deportaci a od Ciotky je poslána zpátky do ghetta a mnozí lidé, kteří ji potkávají, ji nevěnují ani trochu pozornosti.

Další zlomový okamžik nastává při Malčíně útěku z nemocnice ve Stryji, těsně před tím, než proběhne další deportace. A nejen útěk, ale i pocity, když se Malka po deportaci vrátí do nemocnice, kde nenajde nikoho, protože byli všichni odveleni do vyhlazovacího tábora. O něco později, když ji Babka Agneta chce zachránit z nemocnice, dostane panický strach a utíká před ohrožením a lidským zklamáním. „*Malko*“, *zavolal. „Podívej, tahle paní tě přišla vyzvednout. Malko, slyšíš? Tvoje maminka*

na tebe čeká.“ *Malka se podívala na paní, na doktora Burga, potom se vytrhla a vyběhla ven.* (Pressler, 2001, s. 304 - 305, přel. M. Engelmaierová) Čtenář může jen stěží unést, jaký osud zasáhl Malku.

Největší gradací celého románu je bezpochyby jeho závěr, kdy se dva paralelně rozvíjené děje, od odloučení Malky a Hanny, opět střetávají v jeden. Atmosféra tohoto setkání je velice vypjatá. Tuto atmosféru umocňuje i prostředí, kde se závěrečná scéna odehrává – v osamělém domě, za soumraku, v zimě a za svitu petrolejové lampy. Pozoruhodné je i to, že Malka svoji matku nepoznává a touží zůstat s Terezou, která se o ni nějakou dobu starala a díky níž Malka na svoji matku skoro zapoměla. *Malka se sklouzla od kamen, vzala za ruku starou paní, která jí sem přivedla a řekla: „Kde je Teresa? Já chci k Terese.“* (Pressler, 2001, s. 322, přel. M. Engelmaierová)

5.1.4 Témata a motivy románu

Román je polytematický. Ústředním tématem knihy je boj o přežití hlavních postav, tedy Malky, Minny a Hanny. Děj související s hlavní postavou Malkou je polytematický, jedná se o útěk a únik do bezpečí, o vývoj její osobnosti a hledání vlastní identity, za čímž stojí další z témat - historicko-politické motivy. Příběh představuje násilný konec dětství v momentě, kdy se Malka musí prakticky ze dne na den stát dospělou, i přes její útlý věk sedmi let. To je opravdu nelidský úkol. Z veselého a komunikativního dítěte se stává lidská troska. Člověk, který má neustále strach, nikomu nevěří a neustále bojuje o svůj holý život. *Malka si pečlivě vybrala své místo, dost daleko, aby ji muži nevyhnali, a dost blízko na to, aby se alespoň trochu zahřála. Měla hlad. Cítila se prázdná, jakoby byla jenom z kůže a uvnitř byla úplně prázdná. K tomu ji začalo divně bolet břicho, pod žaludkem, tlačení, rytí a píchání. A přitom už několik dní nebyla na záchodě. Teplo od nádoby s uhlím ji pohládilo po obličejích a zároveň teplý závan větru, který náhle zavál. Ruce natáhla před sebe a pohybovala svými ztuhlými prsty. Jeden z mužů, který seděl u ohně, se k ní čas od času podíval, ale ona před jeho pohledem vždy ucukla. Jenom ne vyhnat, myslela si, to je dobré místo, chci tu zůstat.* (Pressler, 2001, s. 240, přel. M. Engelmaierová) Malka už hodně přemýšlela nad životem a smrtí, věděla, kdy utéct před deportací a kde sehnat něco k jídlu.

Důležité je primární rozdělení kapitol na měsíce. Až druhotné je rozdělení podle míst a událostí, protože plynutí času zaujímá v životě hlavních postav významnější postavení, než místa, kde se právě nacházejí. *Byla by ráda plakala, byla by zase ráda dítětem, jako to*

bylo před jejím útěkem, ale velice dobře věděla, že tato doba je tatam. [...] (Pressler, 2001, s. 168, přel. M. Engelmaierová) Neodvázila se dýchat. Ztuhle seděla a upřeně hleděla, ztratila všechny smysly, i ten pro čas.[...] (Pressler, 2001, s. 215, přel. M. Engelmaierová) Dny ubíhaly, aniž by je Malka počítala. Rozdělovala je podle toho, kdy měla jídlo a podle toho, kdy neměla co jíst. (Pressler, 2001, s. 74, přel. M. Engelmaierová)

Dalším z hlavních témat knihy je vztah dcery a matky a jeho celkový vývoj, protože ten je už od začátku velice zranitelný. Z příběhu se ale čtenář nedozví, zda jde z matčiny strany o pravou lásku. Hanna se nikdy neobětovala pro Malčino dětství. Citově jsou si ještě vzdálenější, když jsou na útěku. Pokud Malka vůbec někomu důvěřuje, tak je to její sestra Minna. Nakonec za svůj chladný a vypočítavý přístup zaplatí matka Hanna vysokou daň.

S přibývajícimi řádky románu přibývá i temných stran života. Pro Malku jsou to ať už neustálá loučení, ale i zklamání a zranění, ať už ta psychická nebo fyzická. V textu je mnoho okamžiků, kdy jedna z hlavních postav brečí. *Nejraději by si sedla na zem a začala brečet, ale její matka ji táhne neúprosně dál, když hrozí, že upadne. (Pressler, 2001, s. 31, přel. M. Engelmaierová) Z posledních sil došla Hanna zpátky ke skladovací hale. Tam si sedla na zem a brečela. (Pressler, 2001, s. 202, přel. M. Engelmaierová) Najednou začala plakat, už nemohla dál, to, co se jí přihodilo, ustála, teď už nebyla tou dívkou, kterou bývala dříve. (Pressler, 2001, s. 271, přel. M. Engelmaierová) Příběh nekončí šťastně, jak by čtenář mohl očekávat. City lidí byly zraněny a oni se nedokáží chovat, jako by se nic nestalo.*

V průběhu románu jsou vyličené mnohé sny, vzpomínky a touhy hlavních postav, které odráží jejich duševní stav. *Malka nevěděla, zda sní či bdí, když se její matka dotkla jejího ramene, protože ve snu byla právě probuzena svojí matkou doma, v Lawoczne. Narovнала se. Před ní nebylo okno s květinovým závěsem, ale tmavý plot z prken, na kterých visely kusy pavučin. (Pressler, 2001, s. 73, přel. M. Engelmaierová) Sny postav se odráží v jejich reálných prožitcích.*

Román nabízí komplexní strukturu témat a motivů, které Mirjam Pressler mistrovsky zpracovala.

Malka Mai je působivou představitelkou pronásledování a záhuby židovských obyvatel, především Židů z východní Evropy. Je jedním z miliónů dětí, které nacisté připravili o dětství, narušili nebo úplně zničili život. I přesto, že je Malčino přežití naprosto netypické, ukazuje, jaký osud měli lidé, kteří měli to štěstí, že vůbec přežili.

Čtenář získá přečtením knihy povědomí o dějinách, geografii, politice, stejně tak i o náboženství. Z pohledu dějin jde o 2. světovou válku *když přišli Němci* (Pressler, 2001, s. 7, přel. M. Engelmaierová), téma Třetí říše a tím o národní socialismus, rasismus a z pohledu holokaustu o pronásledování a záhuby Židů. *Ne, v některém z velkých měst by to nebylo jiné. Lehkomyslnost a naivita byly součástí její osoby. Musela se ještě podívat na zámožné židovské obyvatele Budapeště. Cítili se jistě, neutíkali, ačkoliv od židovských utečenců zjistili, co německý Wehrmacht udělal. Stále nová vyprávění od Židů, jak si sami museli vykopat masový hrob a potom byli zastřeleni, o všech vlacích přeplněných Židy, které byly sestaveny z vagónů pro přepravu dobytka a které odjely k neznámému cíli a vrátily se prázdné.* (Pressler, 2001, s. 263, přel. M. Engelmaierová) Ze zeměpisného pohledu se dozvíme, kde všude měli nacisté moc a jak bylo náročné se pohybovat v Karpatech a přecházet mezi státními hranicemi.

Politická témata se týkají antisemitismu v minulosti a dnes, života v diktatuře a Izraele. Nechybí ani téma zodpovědnosti rodičů za jejich děti. Náboženskou a etnickou otázkou je jednoznačně židovství, povinnosti a práva povstání.

Autorce nejde v první řadě o zprostředkování těchto faktů, ale o to, aby měl čtenář představu o prožitcích a duševních i tělesných deformacích obětí utlačování, pronásledování a záhuby.

5.1.5 Symbolika

V knize najdeme mnoho symbolů. Velkou roli hraje příroda, která je zde symbolem života. Malka má vřelý vztah k přírodě i zvířatům, což je také patrné z jejího chování a pobývání na statku, nebo snad při přechodu přes maďarské hranice, když na louce spatří jeleny. *Z lesa vyběhli dva jeleni na louku. „Maďarští jeleni“ řekla Malka zasněně.* (Pressler, 2001, s. 58, přel. M. Engelmaierová), nebo u Teresy na zahradě *Malka pomáhala hledat vajíčka, pomáhala pracovat na zahradě, tahala mrkev ze záhonů a podle Teresina návodu trhala zelí.* (Pressler, 2001, s. 152, přel. M. Engelmaierová) V momentě, kdy se vytratí příroda, jakoby pro ni mizel i život *Nebylo slyšet ani ptáčka* (Pressler, 2001, s. 180, přel. M. Engelmaierová), to je zřetelné při Malčině pobytu v ghettu ve Skole. Jednoznačný symbol smrti je rozmačkaná ulita včetně hlemýždě hned potom, co Malka uvidí na ulici zemřelého hochy. *Později, když seděla u zahradního plotu, rozmáčkla kamenem šneka. Pomalu, bez toho aniž by něco cítila.* (Pressler, 2001, s. 232, přel. M. Engelmaierová)

Symbolika lidskosti je zřetelná i v rozdílu mezi teplem a zimou. Teplo je symbol lidskosti a zima symbol nelidskosti. Momenty, kdy se Malka probouzí a je jí teplo nebo když je hezké počasí a vedra. Symbol tepla je i šedý teplý svetr od paní Kowalské [...] když paní Kowalska přibalila ještě deku z koní kůže a tlustý, šedý svetr, který smrděl po prášku. „Noci vysoko v horách jsou chladné“, řekla. „Tomu dítěti nesmí být zima.“ (Pressler, 2001, s. 45, přel. M. Engelmaierová) S příchodem podzimu a zimy nabírá na síle i špatné počasí a tím i chladno - chladný vítr v Pilipieci, studená policejní cela Malka si sedla, byla hodně unavená. Podlaha z udusané hlíny byla studená a trochu vlhká. (Pressler, 2001, s. 122, přel. M. Engelmaierová), zima v ghettu Zima byla štiplavá a nesnesitelná. Malka mrzla. (Pressler, 2001, s. 221, přel. M. Engelmaierová), ale i Hannin útek zpátky do Polska. Hanna byla z poloviny promrzlá, když klepala na dveře myslivny. (Pressler, 2001, s. 290, přel. M. Engelmaierová) Největší kontrast přichází v samotném závěru příběhu, kdy Hanna sedí v teple u kamen a čeká na Malku, přičemž venku je mrazivá zima. Hanna ležela na peci už několik hodin od té doby, co Frantek zapráhl koně a odjel se saněmi k nádraží. (Pressler, 2001, s. 317, přel. M. Engelmaierová)

Důležité jsou i symboly, které představují Malčino dětství. Především je to panenka Liesel, která představuje nedotknutelnost dětského světa a obranu před pronásledováním, ponížením, psychickou i fyzickou zranitelností. Panenka má německé jméno, patří německé holčičce a má i árijské rysy (modré oči a blondáté vlasy). Malka si ji představuje jako žijící osobu s vlastními přáními „jsem Němka“ (Pressler, 2001, s. 83, přel. M. Engelmaierová). Panenka doprovází Malku v mnoha situacích a poskytuje jí útěchu i podporu. [...] vytáhla z tašky Liesel, přitiskla ji k sobě a zavřela oči. (Pressler, 2001, s. 142, přel. M. Engelmaierová) Malka strčila ruku do tašky a obejmula Liesel. (Pressler, 2001, s. 166, přel. M. Engelmaierová) Ale Liesel tu nebyla, ani v jiné tašce, pravděpodobně zůstala u Ciotky. (Pressler, 2001, s. 18, přel. M. Engelmaierová) Podporuje ji zejména v noci, když se cítí Malka naprosto osamělá a chybí jí lidský dotek. A to je až na pobyt u Teresy stále. Ztráta panenky je tedy pro Malku logicky velice bolestná.

Významná je symbolika barev, kterými Liesel oplývá: německé, polské a maďarské národní barvy. Zelená barva představuje naději, červená lásku a bílá nevinu.

Malka svoji panenku opatruje a vybuchovala si k ní vztah, což se staví do kontrastu Malčina vztahu s její matkou, který je chladný. Když pořád nikdo nepřicházel, položila Liesel pod deku a opatrně otevřela dveře. (Pressler, 2001, s. 103, přel. M. Engelmaierová)

Symbol dětství představují i hračky jako Antekův míč sešitý ze starých záplat. Z pověstné rozervanosti vzniká pro Malku u Teresy velice dobrý svět. V nemocnici obstará Malka Rafaelovi také malý míč.

Dřevěné části stavebnice jsou symbolem budoucnosti. Malka, Antek, Rafael i utečenci Schlomo a Jossel v nich vidí naději a symbol přežití.

Malčiny krásné dlouhé zlatavé vlasy představují nedotknutelnost a kultivovanost. *Žádný div, Malka byla se svými zlatými vlasy a velkýma hnědýma očima opravdu velmi krásná.* (Pressler, 2001, s. 39, přel. M. Engelmaierová) Mají zvláštní kouzlo, a proto se nad Malkou všichni rozplývají. Malčiny vlasy odrážejí její zdravotní stav. V nemocnici je ostříhána a to je pro ni i její matku něco nepředstavitelného. „*Ostříhali dohola? “ zakřičela zděšeně. „Oni jí ostříhali její překrásné vlasy? “* (Pressler, 2001, s. 307, přel. M. Engelmaierová)

Za jeden z hlavních motivů díla bychom mohli považovat Malčin hlad. *Se soumrakem přišel taky hlad.* (Pressler, 2001, s. 117, přel. M. Engelmaierová) *Měla hlad. Měla obrovský hlad.* (Pressler, 2001, s. 195, přel. M. Engelmaierová) *Ne, samota nebyla tak hrozná, horší byl hlad. Nemohla myslet na nic jiného, hlad jí ovládal každou hodinou, každou minutou. Když se ráno probudila, cítila, že byla hladová i ve spánku, a že o hladu také snila. Hlad tvořil centrum jejích myšlenek, tím víc, čím víc se snažila na jídlo nemyslet.* (Pressler, 2001, s. 214, přel. M. Engelmaierová) Hladověla nejen fyzicky, ale i psychicky – touhu po lásce, domovu a teple.

Jak říkají ve své knize Marc Böhmanna a Verena Stang, četná jména hlavních postav odkazují na dodatečnou interpretaci. „Malka“ je hebrejské jméno a znamená „královna“. Do jisté míry je Malka lichotivé jméno. Přitom je představitelkou všech pronásledovaných Židů a jejich utrpení.

Hanna je hebrejské jméno a vychází ze Starého Zákona a znamená „půvab“. Zde se můžeme domnívat, že Pressler toto jméno vybrala jako protiklad k postavě, neboť Hanna vůbec neztělesňuje půvab, nýbrž emancipaci ženy a přísnost k sobě samé, bližním a také ke svým dcerám.

Jméno Minna pochází ze staré horní němčiny. Je zkratkou od jména Wilhelmina a nese původní význam „lásku“ (pro srovnání: nízká a vysoká rytířská láska). V románu přebírá Minna především dvě „milující“ role: jednu k její sestře Malce (např. scény: pod mostem v Pilipieci, v domě Chaima Kopolowice nebo potom, když svoji matku ponouká k tomu, aby Malku přivedla zpět), a druhou k utečenci Rubenovi.

Jméno Teresa pochází z řečtiny. Therasia je jméno jednoho z malých řeckých ostrovů vedle Thera neboli Santorinu. Pro Malku je Teresa skutečným ostrovem v nelidském, nepřátelském, bezcitném oceánu, a proto bere Teresu jako náhradní matku a tento vztah k ní se až do konce románu umocňuje.

Doktor Burg, doktor v židovské nemocnici ve Stryji, je Malčina poslední záchrana, její poslední útočiště. Slovo Burg znamená v češtině hrad. Doktor Burg zná Hannu z dřívějšíka, a i přesto, že je Malka už zdravá, rozhodne se, nechat ji v nemocnici. Tímto krokem zpomalí Malčin návrat k matce.

Jméno „Schneider“ je ztělesněním němectví, je interpretováno jako typicky německé jméno. Nápadné je, že se toto jméno objeví v románu ještě jednou: Když Zygmunt vysvětluje, že musí být Malka poslána pryč, odkazuje se na německého oficíra jménem Schneider, možná Veroničina otce. „[...] *Schneider se mnou osobně mluvil. Nemůžeme si to dovolit kvůli Antekovi, ty přece víš, co dělají s dětmi jako je Antek.*“ (Pressler, 2001, s. 154, přel. M. Engelmaierová)

Za povšimnutí také stojí jméno Chaim Kopolowici. Chajm pochází z hebrejštiny a znamená „život“, což může být od autorky míněno jenom ironicky, protože Kopolowici Malku ponechá v ghettu, kde na ni čeká jistá smrt. Tím také poruší slib, který dal její matce a ostatním utečencům. (srov. Böhmman - Stang, 2007)

5.2 Román Beaty Teresy Haniky: Červená Karkulka musí brečet

Další kniha, kterou jsem pro antologii vybrala, sklízí již řadu let velký úspěch nejen mezi bavorskými čtenáři, ale i mezi čtenáři několika evropských zemí. Byla oceněna mnoha cenami jako např. Oldenburská knižní cena v oblasti literatury pro děti a mládež v roce 2007 (Oldenburger Kinder- und Jugendbuchpreis 2007), ještě předtím, než oficiálně kniha vyšla pod názvem *Červená Karkulka musí brečet*. Dále pak např. i Bavorská cena pro nadané umělce (Bayerischer Kunstförderpreis) v roce 2009, LesePeter v roce 2010, Hans-im-Glück-Preis v roce 2010 a dokonce byla kniha nominována na Německou cenu za literaturu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis).

Za úspěchem knihy stojí nejen její aktuální společenské téma sexuálního zneužívání, ale také styl vyprávění, který je ojedinělý vzhledem ke kombinaci myšlenek hlavní postavy a reálného dění. Téma románu není vůbec jednoduché, ale autorka ho i přesto dokázala velice bravurně uchopit tak, že vše odpovídá realitě. Právě reálné zpracování knihy se zachycením pocitů nouze je na knize tolik oceňováno. Autorka se nechala inspirovat

reportážemi v televizi, na internetu a knihami. Chtěla napsat něco smysluplného a něco, co by mohlo pomoci dospívající mládeži. (srov. Cronenberg, 2013)

Knihy nadchla i učitele, kteří ji využívají ve výuce. Jedná se o velice choulostivé téma a učitelé potřebují i hodnou dávku odvahy a zkušeností, aby o tomto tématu mohli se žáky hovořit. Ale diskuze o tak závažném tématu se rozhodně vyplatí, i když bych předtím doporučila pohovořit si s rodiči o tom, zda s tím budou souhlasit. Téma sexuálního zneužívání hraje totiž v dnešní době důležitou roli. Učitel by si měl být jistý sám sebou a být schopný empatie, protože ve třídě může být slečna nebo hoch, kteří něco podobného prožívají nebo mají kamarády, kteří jsou nebo byli sexuálně zneužíváni. Učitel musí s tímto tématem umět pracovat a měl by umět i poradit znásilněným žákům, na koho se mají obrátit. Příběh je polytematický, protože jak již bylo výše řečeno, ústředním tématem románu je sexuální zneužívání, ale kniha přesto má i vedlejší děj, který je věnován přátelství. Přátelství je právě v adolescentním věku jednou z nejdůležitějších zásobnou emocí. Jiným tématem je proces hledání identity a vývoj osobnosti, který je v tomto případě silně narušen. Jednání naší hlavní hrdinky nastiňuje i motiv útěku a to prostřednictvím vzpomínek, myšlenek, ale hlavně trávením volného času ve vile. V neposlední řadě jde o rozpoznání pocitu nouze a důvěry v autoritu, která je ochotná pomoci.

Hlavní hrdince románu, Malvině, je třináct let. *Jmenuji se Malvina. Prvního května mi bude čtrnáct let. Teď je duben. Zbývají ještě dva týdny.* (Hanika, 2009, s. 7, přel. M. Engelmaierová) Před nějakým časem zemřela její babička na rakovinu, a proto musí navštěvovat svého dědečka, který se cítí osamělý a občas i nemocný. *Moje matka tiše vzdychne. Ona ví stejně dobře jako já, že děda pravděpodobně vůbec neupadl. On si vymýšlí takové věci, když je osamělý a od té doby, co nežije babička, je osamělý dost často.* (Hanika, 2009, s. 29, přel. M. Engelmaierová) To, že dědečka navštěvovat nechce, nikoho z rodiny nezajímá. Malvinina matka trpí neustále migrénami a skoro se s ní nedá mluvit. Svým postojem se vůbec nestane součástí aféry. *Moje matka leží v její zatemněné ložnici a to je taky tak dobře, protože se nemusím dívat na její žalostný výraz. Vedle postele stojí léky a sklenice s vodou, všechno je jen v temnu těžko rozpoznatelné. Drží pevně moji ruku, protože ví, jak stísněný pocit se mě zmocní kvůli jejímu stavu. Většinou jdu k Lizzy, když to zajde takhle daleko. Vezmu si kolo a na jídelní stůl položím vzkaz. Často je naštvaná, když najde můj vzkaz, protože se o ni nestarám.* (Hanika, 2009, s. 28, přel. M. Engelmaierová) Jejího autoritativního otce, zapáleného a neoblíbeného učitele biologie,

který lpí na zásadách a tím šikanuje celou rodinu, ale ani oba její sourozence, sestru Annu a bratra Pavla, kteří jsou zajedno. *Já vím, kdo jsi [...] Mám tvého otce na přírodovědu. On je neskutečný hajzl. [...] Nevím, co mám říct. Měla bych svého otce obhajovat, ale nic mě nenapadá. Navíc vím, že ho žáci nemají nijak v lásce. Je přísný nejen ve škole, ale i u nás doma.* (Hanika, 2009, s. 21, přel. M. Engelmaierová) Malvina má podle jejich názoru změnit svůj postoj a soucítit se svým osamělým dědou. *To s dědou..., říká Pavel, musíš se mu omluvit. Trhnu sebou. Táta mu to vyprávěl. Tak to je. Táta vyprávěl Pavlovi to o dědovi, za mými zády o mně mluvili, to je sprosté a oni si myslí, že se mám omluvit, protože jsem žalovala. [...] Děda to tak nemyslí, víš přece, jak tě má rád. Má tě rád nejradši z nás všech. [...] On neví nic. Neví nic ani o mně ani o dědovi. Nebyl tam, neviděl dědu a neslyšel, jak se mnou děda mluví. Jak to mám vysvětlit?* (Hanika, 2009, s. 46 – 47, přel. M. Engelmaierová) Otec vyžaduje a očekává od své dcery, a od všech žen všeobecně, srdečné jednání, ale sám nedisponuje ani trochou soucitu. Naopak nechá svého otce nerušeně pokračovat v násilí a přihlíží dál tomu, jak se Malvina sama o sebe postará a vypořádá s dědečkem. Ta je stále pod větším a větším tlakem, zvláště když jí připomene babičku, která na ni vždy apelovala a v den své smrti jí řekla, aby nenechala dědu nikdy „ve štychu“ a zachovala mlčenlivost, proto aby v rodině vládla pohoda.

To, že Malvina nechce svého dědu navštěvovat, má jeden prostý důvod. Malvinu stále objímá, líbá, dotýká se jí na zádech a prsou. Občas se jí podaří vyprostit se z jeho objetí, ale většinou ne. Dříve mohla alespoň občas její babička zabránit tomu nejhoršímu, ale teď už jí nemá kdo ochránit. *[...] ale to, co jsme slyšely, nebyl smích, slyšely jsme rachocení, jako by někdo upadl na schodech. Babička zbledla v obličeji ještě víc, než byla doposud. Dědeček je opilý, řekla a překročila moje nohy, zabouchla dveře od kuchyně a rychle otočila klíčem v zámku. Rámus byl hlasitější, slyšely jsme dědu nadávat, protože se nemohl trefit klíčem do zámku. [...] byly jsme naprosto potichu, babička mě objala, neměj strach, šeptala, neměj strach, ale já jsem cítila, že ona sama strach má. Potom se děda trefil klíčem do zámku a zakopl v chodbě.* (Hanika, 2009, s. 105, přel. M. Engelmaierová)

Ani její nejlepší přítelkyni, se kterou se setkává ve staré, zchátralé vile, se Lizzy nemůže svěřit. Stejně tak jako Kleveťníkovi, chlapci, kterému tak přezdívá a který se o ni zajímá a nazývá ji Červená Karkulka, protože má na kole připevněný koš, ve kterém svému dědovi vozí jídlo a víno. Dědova sousedka, pocházející z Polska, vytuší ze všech nejdříve, že něco není v pořádku. Ona je jediná osoba, která pomůže Malvině prolomit mlčení a vyprostit se tak z těžké životní situace.

Kniha od čtenáře požaduje pochopení a vyvolává v něm soucit. V momentě, kdy si čtenář přečte řádky popisující, jak děda Malvinu objímá, jak se ji pokouší políbit, jak jí strká jazyk do úst a jak ji hladí přes svetr, nemůže už číst dál, bez toho aniž by nepocítil odpor a nezůstal šokovaný. Přitom samotné sexuální zneužívání není v knize vůbec detailně popsáno. Čtenáři dostačují totiž řádky o tom, jak se Malvina cítí, jak se snaží vyprostit se z této těžké situace a jak se snaží oprostít se od pocitů a myšlenek na to, co prožila. Malvina bojuje neustále s myšlenkou svěřit se někomu, ale nakonec nikdy nenajde odvahu, což na čtenáře působí děsivě.

Téma sexuálního zneužívání je jedno z témat, které v uplynulých letech bylo v Bavorsku ztvárněno velice ojediněle. Jedná se o náročné a choulostivé téma, kdy autor knihy musí docílit správné kombinace vnímavosti, zřetelnosti a opatrnosti. A to se podle mého názoru Beatě Terese Hanice v tomto románu opravdu podařilo. Vůbec nic nezastírá, čtenář si nepřipadá v příběhu ztracený a opuštěný. V závěru knihy nenechá příběh čtenáře poklesnout na mysli a opakovaně ho šokuje. Nejde sice o vyloženě šťastný konec, ale o pozitivní východisko a to je velice důležité, zvláště v literatuře pro mládež.

Motiv sexuálního zneužívání pojala autorka velice odborně. Velice přesně je zde popsáno a zrekonstruováno, jak rodina nechce vědět pravdu a odvrací se od toho, co se děje. Malvininy náznaky o dědových sexuálních atacích, by měly být dostatečným důkazem toho, že něco není v pořádku a sourozenci i rodiče by měli minimálně něco vytušit. Ale nikdo si nechce přiznat, že by to mohla být pravda. Bohužel toto jednání odpovídá často realitě.

5.2.1 Hlavní postavy

Jak jsem již výše zmínila, hlavní hrdinkou je třináctiletá Malvina. V její rodině vznikají často konflikty, ona sama se cítí často nepochopená. Její otec je přísný a její matka trpí častými a silnými migrénami, proto se ona rodinném životě moc nepodílí. Malvina má starší sestru Anne, která se zajímá jenom sama o sebe, a staršího bratra Paula, který jí naslouchá, avšak doma s rodinou již nežije. Proto na něj netrpělivě čeká každý týden v neděli, až zase přijede domů.

Z důvodu, aby nebyla Malvina v této situaci naprosto sama, představuje autorka její nejlepší přítelkyni Lizzy, která je sebevědomá a impulzivní. Zároveň je to rebelka, která často odporuje autoritě. Tím vzbudí u Malvininých rodičů nežádoucí pozornost, z čehož si Malvina vůbec nic nedělá. Lizzy nosí podkolenky a podle popisu by nám mohla

připomínat „Pipi Dlouhou Punčochu“. Přátelství stvrdí tyto dvě kamarádky krví, stejně jako „Vinnetou a Old Shatterhand“. Díky Lizzy dokáže Malvina úspěšně zaplašit myšlenky na dřívější obtěžování jejím dědečkem. *Lizzy. Nejlepší ze všech. Ta mě zachránila. Vstoupila náhle do mého života a najednou bylo všechno dobré. Mohla jsem zapomenout a zapomněla jsem pořádně.* (Hanika, 2009, s. 174, přel. M. Engelmaierová)

Jednoho dne objeví obě kamarádky starou opuštěnou vilu, ve které tráví hodně času, zažívají dobrodružství a především bojují proti skupině kluků. *Musíš uhodit klouby prstů a zápěstí musíš držet přímo a zpevněné, aby sis ho nezlomila... Já jsem uhodila stejně. A ten kluk si drží obličej v dlaních, teče mu hodně krve z nosu, která pulsuje a stříká všude okolo, na podlahu, na tričko, na odhalené ruce. Kluci koukají, že by zase odešli dírou ven. Od té doby byly dveře vily vyražené a hádka ukončená.* (Hanika, 2009, str. 18, přel. M. Engelmaierová) O Velikonočních prázdninách zůstává Malvina sama, Lizzy odjíždí na čtrnáct dní pryč se svojí matkou a v té době na ni čeká utrpení v podobě jejího dědy. Lizzino místo nahrazuje částečně Klevetník. Kluk, kterému při jedné ze šarvátek ve vile, zlomila nos. Tato skutečnost je pozapomenuta a Klevetník projevuje o Malvinu zájem. Rozvíjí se mezi nimi velice přátelský vztah. Malvina dokonce reaguje žárlivě, když si Klevetník povídá s její sestrou. *Před zahradní brankou stojí Klevetník. Klevetník a Anne. Lapu po vzduchu a zůstanu stát na schodech. Skvěle se baví. Anne má na sobě tričko, které sahá nad pupík, její oblečení na běhání, a ruce má v bok, směje se, pohazuje hlavou a vlasy. Na slunci září jako zlato. Odporný. Klevetník je opřený rukou o náš plot a taky se směje. Z profilu je vidět jeho křivý nos. Oba jsou tak zabraní do rozhovoru, že si mě ani nevšimnou. Jediná sekunda mi stačí k tomu, abych si tento obraz vryla do paměti. Anne a Klevetník. Klevetník a Anne.* (Hanika, 2009, s. 108, přel. M. Engelmaierová) Žárlivost je jeden z pocitů, který se začne projevovat v pubertálním věku při prožívání prvních lásek a pro Malvinu důvod přemýšlet, zda Klevetníkovi důvěřovat.

Potom, co Malvinu její děda políbí, cítí se vyděšená a svěří se svému otci, který nijak nezareaguje. Ani její bratr Paul, na kterého spoléhala nejvíc, jí nedůvěřuje a myslí si, že je to její pubertální výjev. Malvina se obrátila na svoji rodinu, důvěřovala jim a oni si tvrdohlavě odmítají přiznat skutečnost. To Malvinu dovede k tomu, že se zapřísáhne nikomu dalšímu o tom nevyprávět. *Zapřísáhla jsem se, nikomu dalšímu o tom nevyprávět, protože si všichni dospělí budou pravděpodobně myslet to samé. A možná měl děda pravdu v tom, když řekl, že si budou myslet, že se mnou není něco v pořádku.* (Hanika, 2009, s. 113, přel. M. Engelmaierová)

Teprve paní Bitschek, sousedka jejího dědečka, jí utvrdí v tom, že jí může důvěřovat. Proto začne být Malvina pozvolna otevřená a postaví se proti nařízení svých rodičů, starat se o dědu, ale její protest je zbytečný. *Už nejdu k dědovi. [...] Ne, říkám, ne, ne, ne. [...] Co tím chceš říct? Nic, říkám potichu. [...] Tak potom je to v pořádku, říká otec. [...] Sedne si zpátky ke stolu a vezme si noviny. A já, já vezmu koš, protože děda čeká.*“ (Hanika, 2009, s. 119 – 123, přel. M. Engelmaierová)

Nejen žárlivost, ale především Malvinin odpor a strach k jejímu dědovi, který se s ní naprosto nepřirozenou cestou sbližuje, se negativně projevuje ke vztahu ke Klevetníkovi. Přátelství mezi nimi je zatíženo těžkou zkouškou. Malvinu opustila žárlivost a důvěřuje Klevetníkovi natolik, že si přeje mu všechno říct. *Můj děda mě osahává. Můj děda mě osahává. Můj děda mě osahává. A já se musím dotýkat jeho. Takhle to nejde. To nemůžu vyslovit. Ale je to pravda, šeptám.* (Hanika, 2009, s. 153, přel. M. Engelmaierová) Ale nedokáže to. Její stud je tak velký, že se vyhýbá i jeho otázkám. On ale tuší, že něco není v pořádku. Ví, že mu Malvina lže, když říká, že je její děda nemocný. *Aha, říká Klevetník, to je lež. Zčervenala jsem v obličejí a Klevetník se na mě podíval s naprostým zadostiučiněním. On je nemocný, říkám a rudnu ještě víc. Klevetník zakroučí hlavou. Ted' ti něco řeknu, říká, stojím tu asi už hodinu a půl. Znáš tvého dědečka. Je velký, štíhlý a nosí pásku přes oko, nelze ho tedy přehlédnout. Přibližně před tři čtvrtě hodinou kolem mě tenhle chlap prošel. Přišel tam odtud a měl teplou housku se sekanou a láhev jablečného džusu v ruce. [...] Tím chci říct: Ten chlápek není nemocný a nevypadá ani na umření hlady, pak tedy nechápu, proč se o něj musíš o Velikonočních prázdninách starat.* (Hanika, 2009, s. 134, přel. M. Engelmaierová)

Když Malvina prozradí Klevetníkovi její jméno a jeho význam jako důkaz důvěry, získá nenadálou naději a sebevědomí. *Malvina, říkám, strážkyně práva. To je pravý význam mého jména. Jsem strážkyně práva a během toho, co to vyslovuji a přitom koukám Klevetníkovi do očí, je mi poprvé jasné, co to opravdu znamená. Co opravdu znamená, být strážkyní práva. To znamená, že musím moje práva ochraňovat, moje právo žít právo bránit se, právo mluvit. Musím se chránit.* (Hanika, 2009, s. 181, přel. M. Engelmaierová) Přenocuje s ním ve vile, která má být zdemolována. Pro oba se tím stane místem vzpomínek.

S každým dnem roste Malvinina důvěra ke Klevetníkovi i paní Bitschek, která jí vypráví příběh o děvčeti, které trpělo stejným problémem jako naše hrdinka. Přesně to je okamžik, kdy postava paní Bitschek projevuje zároveň empatii a pokouší

se psychologickým postupem naznačit důsledky Malvinina mlčení a zároveň ji tím podpořit v tom, aby konečně prorazila zeď svého mlčení. Což se jí skutečně podaří a hlavní hrdinka konečně promluví před rodiči o sexuálním obtěžování jejím dědou. *Ne, řekla jsem, poslouchejte mě. A najednou oba mlčeli a děda se ode mě otočil. Měla jsem pocit, že ví přesně, o čem mluvím, že víc už říkat nemusím, ale přesto jsem potom ještě něco řekla. S tím je teď konec, řekla jsem. Utřídila jsem si moje myšlenky. [...] Všechno bylo jasné. Co je třeba udělat.* (Hanika, 2009, s. 206, přel. M. Engelmaierová)

S nově nabytým sebevědomím a silou se chce konečně pustit do konfrontace s jejím dědou. Když vstoupí do jeho bytu, najde ho na gauči. Vypadá jako by byl mrtvý, a proto je odvezen do nemocnice.

S podporou paní Bitschek vypráví Malvina Lizzy o tom, co se stalo. Sama sebe osvobodí ze chřtánu vlka a to nám dokazuje věta na konci románu: *Jmenuji se Malvina a naučila jsem se křičet. Umím křičet a hodně nahlas.* (Hanika, 2009, s. 222, přel. M. Engelmaierová)

Osobně si myslím, že je škoda, že na konci knihy „vyjme“ autorka dědečka z příběhu. Zrovna v okamžiku, kdy se Malvina dokáže bránit a umí pracovat s tím, jak byla emocionálně raněna.

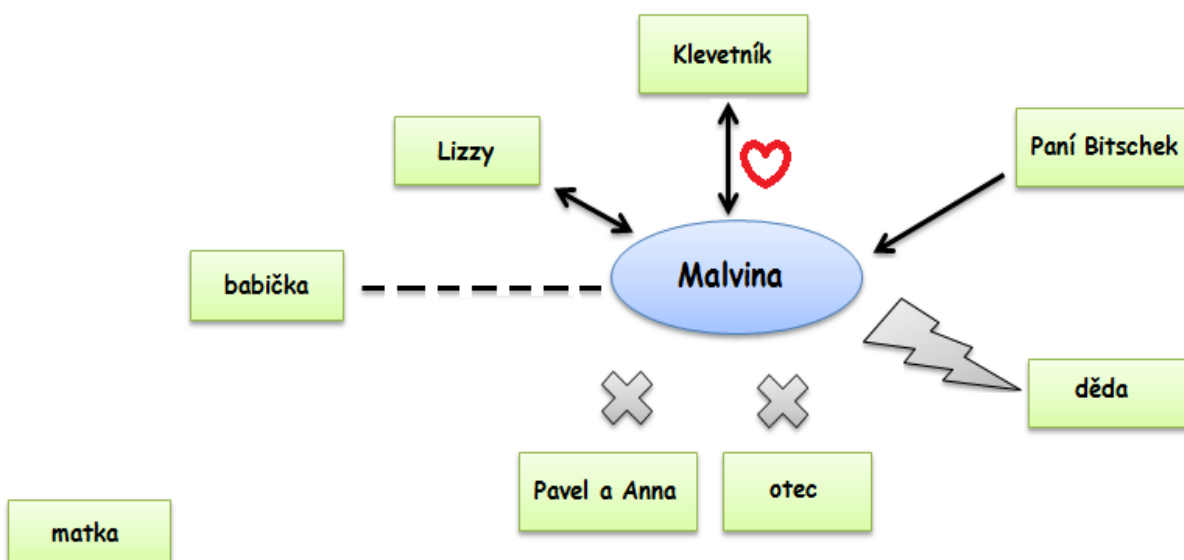
Hlavní hrdinka Malvina může být velkým vzorem pro všechny dívky, ale i chlapce, které se potýkají se stejným problémem. V dnešní době je toto téma stále více diskutováno. Nejen kvůli sporům v rodinách, ale především kvůli komunikaci s neznámými lidmi přes velice populární sociální sítě.

Vzorem by mohla být Malvina i mládeži, která je „týrána“ i jinými způsoby. Jde o to, aby lidé postižení těmito problémy o všem promluvili a netrpěli jako naše hrdinka na začátku příběhu.

Další z hlavních postav je postava dědy, která je popsána pouze na začátku knihy a jen z pohledu jeho vnučky. Z příběhu můžeme usoudit, že se za jeho postavou skrývá dokonalý, ale děsivý psychopat. Vysoký, hubený muž, který ve válce zažil veškeré hrůzy a proto má jenom jedno oko, neustále ho bolí prostřelené koleno a opovrhuje cizinci. *Paní Bitschek byla pro dědu vždy trnem v oku, je totiž z Polska a má pět malých dětí, které dělají pořád rámus a skáčou na schodišti. Když s ní chce děda mluvit a říct jí, že se její děti mají zklidnit, zakroučí hlavou a řekne: Nerozumím! A děda si myslí, že mu velice dobře rozumí, ale zkrátka mu rozumět nechce.* (Hanika, 2009, s. 27, přel. M. Engelmaierová)

Je to člověk, který oceňuje krásnou literaturu, čte Goetheho a Schillera, ale zároveň pije velké množství alkoholu, tyranizuje svoji ženu a sám sebe považuje za lepšího člověka, než jsou ostatní. *On sám o sobě říká, že je estét, ale já opravdu nevím, co to znamená. Víím jen, že čte knihy od velkých německých básníků, jako byly Goethe a Schiller a od filosofů. Má i velké množství jejich gramodesek ve všech možných jazycích. Být estét má také co dočinění s vínem.* (Hanika, 2009, s. 12 – 13, přel. M. Engelmaierová) Přitom v sobě nosí zlo, jak říká jeho polská sousedka. *Tvůj děda má v sobě zlého ducha, říká Bitschek potichu a já pocítím mravenčení na šíji, protože si myslím, že je hrozné mít dědu, který má zlého ducha.* (Hanika, 2009, s. 113, přel. M. Engelmaierová) Malvinu dokáže tak důvtipně ovlivnit, že nikomu nevypráví o jeho atacích.

Vztahy mezi hlavními postavami naznačuje schéma. Z něj můžeme vyčíst, že Malvina udržuje s Lizzy a Klevetníkem vřelé vztahy, které fungují vzájemně. Vztah paní Bitschek je pouze jednostranný, protože se snaží pomoci Malvině, která vztah nijak neopětuje. Malvina má často konflikty se svými sourozenci i svým otcem. Největší konflikt panuje ve vztahu Malviny a jejím dědečkem. Malvinina babička je už po smrti, ale přesto svoji vnučku ovlivnila svými názory, které má Malvina v živé paměti. Její matka dění jenom přihlíží a nijak nezasahuje.

(M. Engelmaierová, 2013)

5.2.2 Místo, čas dění a symbolika

Děj je vyprávěn v průběhu dvou týdnů. Dílo je rozděleno do 15 kapitol, které nesou názvy dní. První a poslední kapitola jsou symbolem cykličnosti, protože se obě odehrávají v pátek.

Výchozí postavení hlavní hrdinky je typicky pohádkové, což znázorňuje i její nedostatek. Na začátku románu, kdy je poukazováno na sexuální zneužití, narazíme na větu: *Stalo se to jednoho pátečního odpoledne.* (Hanika, 2009, s. 9, přel. M. Engelmaierová)

Díky její schopnosti prolomit své mlčení se osvobodí z role oběti a tím se zbaví svého nedostatku. I proto bychom mohli mluvit o dobrém konci v kontextu pohádky. Malvinin příběh končí tedy pozitivně.

Vyprávění probíhá výhradně z perspektivy hlavní hrdinky. Děj neprobíhá lineárně, ale vždy jsou v knize úseky, které se odehrály v minulosti, tak líčí Malvina vzpomínky na její babičku, na první náznaky dědečkova obtěžování a na uplynulé letní dny strávené ve vile. To je důvod, proč se může stát, že se čtenář v textu ztratí. Někdy není snadné rozeznat, zda se jedná o rozhovory, myšlenky nebo jen o to, co stojí v pozadí děje. Přímou řeč bude čtenář hledat marně. Dílo je napsáno velice stručným jazykem, díky čemuž udržuje neustálé napětí příběhu. Čtenář nenajde jediné slovo, které by bylo v knize zbytečně navíc. Zároveň bych ale slovní zásobu přirovnala spíše k devíti- až desetileté dívce a ne ke třináctileté puberťáčce. Právě proto kniha dokáže čtenáře tolik nadchnout a vtáhnout do děje.

I když není přesně řečeno, kdy a kde se odehrály Malvininy příběhy, můžeme mluvit o určení místa i o časovém údaji. Například hned v prologu je zmínka o čase: *Ted' je duben a mně je 13 let.* (Hanika, 2009, s. 7, přel. M. Engelmaierová). Následují popisy a vyprávění událostí, které se odehrály ve vile, která sloužila Lizzy a Malvině jako únik od reálného světa, potom je to místo, kde se Malvina zamiluje do Klevetníka. Později čtenář zjistí, že Klevetník bydlí na sídlišti, kde se odehrává zlomek děje.

5.2.3 Symbolika srovnání s pohádkou o Červené karkulce

Autorka převzala základní strukturu pohádky Červená karkulka a přenesla ji na konfliktní téma sexuálního zneužívání v rodině rámci LPDM.

Že se jedná o strukturu pohádky o Červené karkulce, můžeme jednoznačně usoudit již ze samotného názvu „Červená Karkulka musí brečet“. Navíc Kleveťník nazve Malvinu „Červenou Karkulkou“ poté, když ji vidí jet na kole s košíkem.

Malvina nosí svému dědovi v koši jídlo a lahev vína. Stejně jako je to v pohádce o Červené karkulce od bratří Grimmů, kde Karkulka nese babičce koláč a víno. „*A copak to neseš pod ubrouskem v košíčku?*“ „*Koláč a víno. Včera jsme pekli, tak ať si babička pochutná. Je zesláblá po nemoci, tak aby se posilnila.*“ (Grimm - Grimm, 2002, s. 72)

Podobnost najdeme i v tom, že v pohádce byla nemocná babička, v tomto románu je to dědeček, i když to jenom hraje, aby ho jeho vnučka navštěvovala. Právě on je v roli „zlého vlka“. Další motiv shodný s pohádkou je záchrana myslivcem, který rozstříhne vlkovo břicho. S podporou a pomocí paní Bitschek se Malvina sama osvobodí tím, že začne o zneužívání mluvit.

Když byla Červená Karkulka a babička vysvobozeny z vlkova břicha, popisuje Karkulka, jak byla vylekaná a jaká byla tma v jeho břiše.

Malvina „se cítí ztracená“ stejně jakoby byla ve „vlkově břiše“, cítí se, jako bez těla: *Stalo se něco divného. Cítím se, jak bych se stahovala do své ulity. Pomalu, ale nejdřív nohy, potom břicho a pořád nahoru. Zmizím. Zmizím ve své hlavě. Jakoby z dálky slyším jeho hlas. Ty jsi to přece slíbila, říká pořád dokola, nemůžu si vysvětlit, co tím míní. Vidím jen, jak před mýma očima plují mraky, stejné jako venku, jen o mnoho větší a měkčí, a je mi jasné, že sedím sama za svýma očima. Docela malá, schovaná, tady mě nikdo nenajde, myslím si s ulehčením [...]* (Hanika, 2009, s. 67, přel. M. Engelmaierová)

V románu a pohádce najdeme i další shody: Role matek nepřebírají žádnou ochrannou funkci.

Karkulku poslala za babičkou její matka. – *Jednou jí maminka řekla: „Pojď sem, Karkulko, tady máš kus koláče a láhev vína, zaneš to babičce, je po nemoci zesláblá, potřebuje se posilnit.“* (Grimm - Grimm, 2002, s. 71) Stejně tak i Malvinu posílají její rodiče k dědečkovi. Jsou tedy spojenci vlka, spolupachatelé. Na rozdíl od Malviny sejde Karkulka z cesty a tak potká vlka. Malvina jde ale po cestě, po které musí, a nesejde z cesty i přesto, že ji tolik nenávidí.

Aby byla Malvina zachráněna, také potřebuje pomoc od někoho jiného. V roli myslivce je tedy paní Bitschek. Tak jako Karkulka vyskočí z rozpáraného břicha, *Sotva párkrát stríhl, zasvítla mu do očí červená karkulka; stríhal dál, a v tom už holčička vyskočila ven a volala: „Ach to jsem se polekala! V břiše toho vlka byla taková tma!“* (Grimm - Grimm, 2002, s. 73) Malvina učiní krok k sebezáchraně a začne mluvit o tom, co prožila a to jenom proto, že si je jistá podporou paní Bitschek.

Pohádka o Červené karkulce byla již mnoha způsoby zpracována, přepracována a interpretována.

5.3 Román Christine Biernath: Se mnou ne!

Román pro mládež od Christine Biernath představuje téma zneužívání, stejně jako předchozí dílo, a sice v tomto případě jiný typ, kterým je šikana ve škole a tím v dnešní době bohužel zcela obvyklý typ moci nad vrstevníky. Tak vymezuje autorka nejen šikanu, ale i to, jak mohou být mladiství zneužiti a zesměšněni prostřednictvím sociálních sítí na internetu a o tom, jak se nechají psychicky ovládat a jsou přemlouváni k volnočasovým aktivitám. Zároveň román pojednává o rodinných vztazích a následcích šikany na chování jednotlivých postav. Obzvláště zajímavé je, že v této knize není jako obvykle bezbranná oběť skupiny šikanovaných. Nýbrž hned od začátku se hlavní hrdinka rázně staví do protiútku. Nenastíněný konec knihy podněcuje čtenáře k přemýšlení a případné interpretaci.

Čtrnáctiletá Nad'a se svojí statnou postavou nepatří mezi hubené dívky. Společně s přestěhováním musí změnit i školu, ve které se okamžitě stává obětí šikany. Již první školní den musí čelit hloupým vtípkům od „vůdců“ třídy. Ona se ale statečně, aktivně a kreativně brání ponižování. Např. potom, co někdo z jejích spolužáků na internet umístí fotografii jejího těla. *„Kdo dělá něco takového?“ Nasucho polkla. „Pravděpodobně Sabina. Ta si pořád hraje se svým mobilem. Je možné, že mě vyfotila.“ „Ale taková fotomontáž... Co to má znamenat?“* (Biernath, 2010, s. 53 – 54, přel. M. Engelmaierová) *„Očividně“* řekla, a její hlas chraptěl ještě pořád, *„se někteří z vás zajímají o moje tělo“*. *Rozepnula druhý a třetí knoflík, vyzývavě si změřila pohledem jednoho po druhém. [...] „Vypadá to, že bychom si měli něco vysvětlit“,* řekla Nad'a a došla až k poslednímu knoflíčku. *„Fotka na internetu je jenom podvod. Originál – je tady.“ Udělala rychlý pohyb rameny a nechala sklouznout košili, rozpřáhla ruce a zatočila se na místě.* (Biernath, 2010, s. 60, přel. M. Engelmaierová)

Obětí není ale jenom Nad'a. Jedna skupina ve třídě se sestává z Lud'ka, jeho přítelkyně Jany a Lukáše, který trpí nadváhou. Lukáš musí už několik let trpět to, že fotky a videa, ve kterých vystupuje, jsou zveřejňována na internetu a při hraní fotbalu se mu všichni vysmívají, protože má kvůli své nadváze několik nedostatků. On se ale nad tyto příhody snaží povznést a nebrat je tak vážně, jak jsou míněny. „*Poslouchej! Zrovna ty bys to měl pochopit!*“ „*Proč?*“ „*Protože tě celou dobu zesměšňují!*“ „*Jo tohle! Oni to tak nemyslí.*“ „*Jsi si tím opravdu jistý? Těmhle idiotům děláš jenom šaška!*“ (Biernath, 2010, s. 144, přel. M. Engelmaierová).

Pohodář Luděk na jednu stranu přizvukuje ostatním a je tím pádem i aktérem, na druhou stranu se drží své přítelkyně Jany, která je kvůli svému nadšení pro fotbal zesměšňována a považována za lesbu. Lud'kovy narážky jsou převážně mířeny na Lukáše. Jeho motivy k šikaně nejsou zloba nebo nuda, ale pochybnost o sobě samém, kterou se nějakým způsobem snaží zakrýt. Skutečnost, že musel přejít z gymnázia na reálnou školu, jeho psychicky labilní matka stejně jako stále nepřítomný otec, mu rozhodně nepomáhají. *Neví, co má dělat. Už třikrát se pokoušel dovolat otci, ale nebere ani telefon ani mobil. Možná by měl zavolat pohotovost, ale co by měl říct doktorovi? Že jeho matka spí už skoro dvacet hodin? Je to vůbec důvod k tomu volat doktora? [...] Proč nemůže mít rodinu jako má Jana? Otce, který naslouchá, matku, která pomáhá s domácími úkoly, a malého bratra, pro kterého by byl ten větší.* (Biernath, 2010, s. 132, přel. M. Engelmaierová)

Při oslavě 1. máje je situace prvně vyhrocená: Jana se „musí“ nechat proti své vůli opít od Sabiny a Michaely a cítí se opravdu uboze. *Už v tom nebudu pokračovat. Nikdy více! [...] Už nikdy se nechci ráno probudit v posteli, aniž bych věděla, jak jsem se sem dostala! Už nikdy nechci mít takové bolesti hlavy! A hlavně už nikdy nechci mít pocit, že jsem nejspíš zvracela!* (Biernath, 2010, s. 79, přel. M. Engelmaierová), což vede k první náznakům ve změně jejího přemýšlení a pocitu, že by se konečně měla bránit. Lukáš si namlouvá, že jeho nedobrovolný opilecký výstup na pódiu, který je dostupný na internetu, nebyl vůbec nic špatného. *Jeho výstup v květnu při tanci na pódiu byl vlastně docela vtipný, ale když vidí Janin sněhobílý obličej, přál by si, aby ho při tom nenatočili.* (Biernath, 2010, s. 109, přel. M. Engelmaierová). Při společném referátu s Nad'ou se musí podívat pravdě do očí a objeví netušenou schopnost v sobě samém a vyzkouší si, jak funguje vzájemná podpora a přátelství.

Společná prezentace referátu ve vyučování se stává podnětem k obratu v chování několika hlavních postav. Nad'a obětavě pomůže a zaskočí za Lukáše, který při přednesu nevydrží čelit ponižování. Jana a Luděk seberou konečně odvahu a postaví se ostatním, zatímco ostatní výsměšně tleskají a pokřikují. Kvůli každodennímu boji proti šikaně je Nad'a nervově vysílená. Chce to vzdát a vrátit se do původní školy. „*Odhlásíš mě tady a přihlásíš mě zase do školy ve městě?*“ *Dosud si nebyla jistá, zda to opravdu chce, ale teď to tak cítí.* (Biernath, 2010, s. 148, přel. M. Engelmaierová). Po tom, co se stane Lud'kovi skoro smrtelný úraz, který byl vrcholem sporů s hlavními aktéry šikany Dominikem a Julianem, rozhodne se Nad'a přece jenom zůstat. V nemocnici se uzavírá kruh starších i nových přátelství. Jak se bude vyvíjet nově vzniklá skupina, situace v rodinách i ve škole, zůstává utajeno a je jen na čtenáři a jeho fantazii, jak se bude příběh dále vyvíjet.

Knih *Se mnou ne!* sklízí úspěch u čtenářů i učitelů především proto, že představuje aktuální téma, se kterým se setkáváme v každodenním životě. Právě dospívající teenageři jsou skupinou, která je nejvíce zatížena šikanou. Během procesu dospívání jsou nejvíce zranitelní a většinou nemají odvahu bránit se. Hlavní hrdinka této knihy se může stát vzorem pro mnoho mladých lidí, kteří trpí šikanou. Učitelé mohou na tomto příběhu dokázat kladné a záporné vlastnosti člověka a to, jak by se měl nebo naopak neměl k druhým chovat. Pro učitele by neměla být vzorem kantorka z této knihy. Naopak by měl učitel žákům umět vysvětlit, že vůbec nemusí mít strach komunikovat s učitelem, v případě slovního či fyzického napadání ostatními žáky. V díle jsou někteří rodiče vylíčení jako kladné postavy a někteří jako záporné. To záleží na jejich přístupu a komunikaci se svými dětmi. I nad těmito skutečnostmi by se měli čtenáři a žáci zamyslet a umět o těchto problémech hovořit. Živé a přímé dialogy, věrohodné postavy, napětí a uvolněný styl vyprávění se zakončením, které vede k zamyšlení se, přináší autorka zajímavou četbu, která je potenciálně vhodná i do vyučovacích hodin.

5.3.1 Hlavní postavy

Hlavní hrdinka Nad'a je jedináček. Se svojí matkou se přestěhovala a kvůli tomu změnila i školu, kde je šikanována. Je odvážná, kreativní a kamarádí se s Alžbětou, která je její nejlepší kamarádkou. Se svojí matkou má velice hezký vztah. Její matka je doktorka a má svoji vlastní praxi, kde jí Nad'a občas pomáhá.

Lukáš Angermann byl dříve nejlepším fotbalovým brankářem, ale v současné době trpí nadváhou, díky které se stal obětí šikany. Hraje fotbal prostřednictvím internetových her

pod přezdívkou „Predátor“ s protihráčem vystupujícím pod přezdívkou „MaraDonna“. Dříve byl nejlepší kamarád Jany.

Alžběta je nejlepší kamarádkou Nadi, které pomáhá a podporuje ji za každé situace.

Sabina a Michaela jsou slečny a zároveň Nadiny spolužačky, které šikanují ostatní. Mezi jejich zájmy patří pití alkoholu a šminky. Nestydí se šikanovat ostatní jakýmkoliv způsobem, např. slovně, virtuálně pomocí fotografií apod.

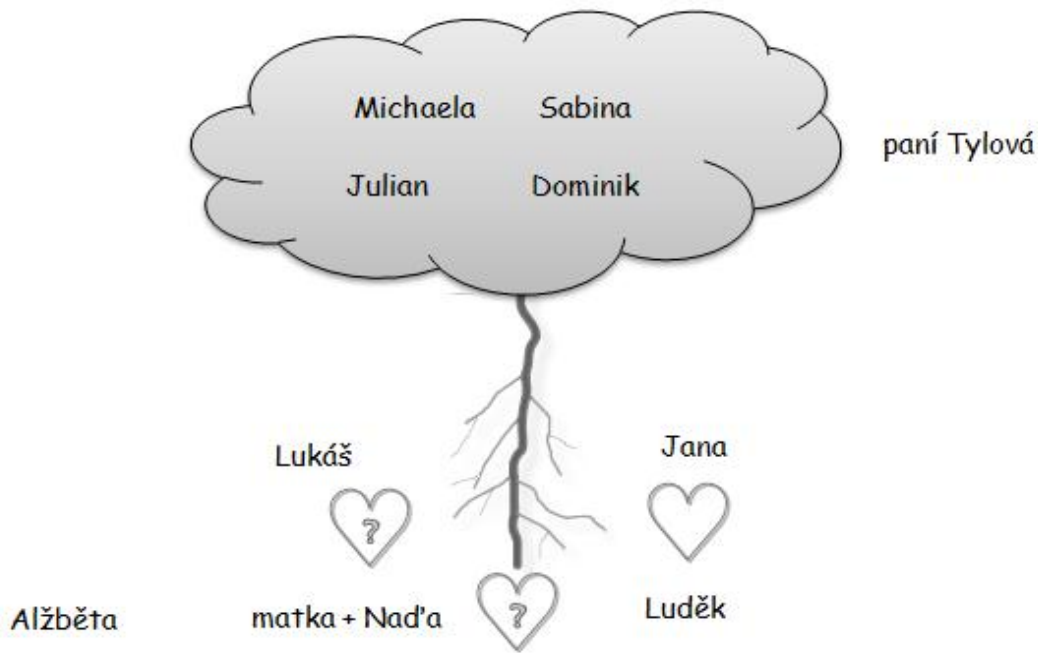
Jana Kraheberger vystupuje v knize pod přezdívkou Sněhurka a na internetu pod přezdívkou „MaraDonna“. Je štíhlou fotbalistkou a trenérkou dětského fotbalového týmu. Hraje fotbal prostřednictvím internetové hry proti hráči s přezdívkou „Predátor“. Dříve byla nejlepší kamarádkou Lukáše. V současné době je Luďkovou přítelkyní. Je v rozpacích kvůli šikaně. Ona sama je označována za lesbu kvůli svému nadšení pro fotbal. Má idylický vztah s rodiči a bratrem Filipem.

Dominik a Julian jsou dva kluci, kteří šikanují ostatní nejen slovně, ale nebrání se ani fyzickým útokům, jako např. kopání či vysvlékání někoho.

Luděk Müller tráví mnoho času ve fitness studiu, protože si zakládá na svém vzhledu. Přestoupil z gymnázia na reálnou školu, protože se bál, že propadne. Jeho přítelkyní je Jana. Jeho otec žije s přítelkyní Dianou, se kterou má společné dítě. Jeho matka je psychicky na pokraji sil a pracuje jako pomocnice v ordinaci u Nadiny matky.

Paní Tylová je učitelka, která zadala Nadě a Lukášovi referát. Přihlíží šikaně ve třídě, ale nezasáhne.

Schéma postav (na další straně) zobrazuje soudržnost několika spolužáků, kteří šikanují Lukáše a Nadu. Jednotu můžeme vidět mezi postavami Nadou a její matkou a částečně i Lukášem. Pospolitost představuje i Jana s Luďkem. Naopak paní učitelka Tylová dění pouze přihlíží a nijak nezasáhne. Alžběta, nejlepší kamarádka Nadi, je Nadinou velkou oporou a neustále ji podporuje a dává cenné rady, i přesto, že do děje přímo zasáhnout nemůže.

(Schmitt, 2012, str. 17, přel. M. Engelmaierová)

5.3.2 Forma vyprávění

Román není rozdělený do kapitol s nadpisy, ale po jednotlivých dnech. Období popsané na 174 stranách trvá od 19. dubna do 17. května, tedy přibližně jeden měsíc. Přičemž v díle není popsán detailní dění jednotlivých dnů.

Autorka využívá vyprávění v 3. os. č. j. v mužské nebo ženské formě, podle aktuálního úhlu pohledu. Části díla jsou psané jednoduchým jazykem. Tyto části působí jako příspěvky do deníčku nebo myšlenky. Působí tedy na čtenáře jako vyprávění z perspektivy osoby 1. os. č. j. Pohled na věc z perspektivy jednotlivých postav a přemýšlivé monology přispívají k tomu, že se čtenář cítí, jako by se na dění podílel. Přímá řeč, které si v díle čtenář povšimne, tento pocit jen zesiluje. Krátké ohledy do minulosti, především vzpomínky z Jany a Lukášova pohledu vyprávění vše jenom dokreslují.

Autorka popisuje dění každého dne vždy z pohledu několika postav. Pouze závěr, respektive důsledek po Lud'kově nehodě, zůstává otevřený.

Kromě vnitřních monologů, deníkových příspěvků, které jsou odlišné od ostatního textu kurzívou, se setkáme v knize s přímou řečí, která se sestává i z jednoho slova. To celkově přispívá k dynamice textu v knize. Také díky krátkým pasážím v textu a jednoduchému jazyku působí vyprávění zajímavě a čtenář má pocit, že sled dění následuje rychle po sobě, což se hodí i k obsahu a tématu díla a vykresluje pocit neklidu a toho, jak utíká rychle život mladistvých. Dynamiku a osvěžení textu podporuje i použití

cizích či mezinárodních slov či vět – fair, *Ready for the show?* (Biernath, 2010, s. 57), kterým porozumí každý čtenář, i přesto, že není znalcem anglického jazyka.

Román je z větší části vyprávěn v přítomnosti. Odráží tím aktuálnost a přítomnost tématu.

5.3.3 Témata a motivy

Centrální téma románu je šikana jak i osobní, tak přes internet. Jedna dívka se brání před skupinou spolužáků, kteří ji šikanují a kteří znepríjemňují život některým dospívajícím ve škole i v osobním životě prostřednictvím urážek a nadávek. Nad'a, hlavní postava románu je šikanována. Zatímco Lukáš si nechává všechno líbit a ze strachu a nejistoty si namlouvá, že je to jenom sranda, Nad'a se od začátku brání kreativním a sebevědomým způsobem. „*Už jsi slyšela, že je i oblečení v nadměrných velikostech?*“ *Zůstane stát a změří si pohledem blondýnu od hlavy k patě. „Slyšela“, říká, „ale ty jsi asi ještě neslyšela, že je teď možné nechat si transplantovat mozek. Nech se zapsat na čekací listinu. Možná dostaneš nový.*“ (Biernath, 2010, s. 36, přel. M. Engelmaierová). Zajímavé je, jak se jednotlivé postavy k tématu šikana staví. Zatímco Lukáše si všichni spolužáci dobírají a vysmívají se mu a on tráví volný čas sám. Luděk má se svým nepřístupným sebevědomím strach před šikanou, ale přesto je ten, který k šikaně přispívá – i když ne tolik, jako ostatní spolužáci. Jana má také strach předtím, že by se mohla stát obětí šikany. Přesto se snaží dostat tomu, čemu sama věří, a Lud'ka na jeho nesprávné chování upozornit. *Nevěřicně se k němu otočí. „Ale ... to je přece ... pohrdání lidmi. Jak ho může někdo tak ztrapňovat? Jeho tělo ...“ Zlomí se jí hlas. „Měla jsem něco udělat!“ Luděk vypadá zmateně.* (Biernath, 2010, s. 107, přel. M. Engelmaierová). Jednoznačně je v románu představen vztah pachatel – oběť, stejně tak, jako je to u některých žáků, kteří jsou od ostatních šikanováni. To vše vrcholí Lud'kovým úrazem, před kterým se poprvé před Julianem a Dominikem negativně vyjádří o šikanování Lukáše. *To by tedy bylo. Vlastně to není vůbec špatný pocit, konečně se postarat o dobré vztahy. Ale kde je Lukáš? On se musí pořádně loudat!* (Biernath, 2010, s. 158, přel. M. Engelmaierová) Neštěstí otevře oči těm, kteří jsou jeho opravdoví přátelé.

Dalším klíčovým tématem knihy jsou vztahy mládeže k jejím rodinám a ke škole. Zatímco vztahy „obětí“ ke svým rodinám, stejně tak jako postoj ke škole, je u většiny postav problematický, u „pachatelů“ není detailněji popsán. Především Luděk velmi trpí díky psychózám a sobectví své matky. Zamlčuje jí skutečnost, že přestup z gymnázia

na reálnou školu nebyl „z důvodu dobré pověsti“ – ale proto, že chtěl ohromit svého otce. „Mám ti opravdu vyprávět příběh o malém Lud'kovi, který vyzkoušel, udržet si otce tím, že přešel z reálné školy na gymnázium?“ (Biernath, 2010, s. 172, přel. M. Engelmaierová). V Janině rodině panují harmonické vztahy. *Chybí už jenom tým kameramanů, kteří by natočili tuto šťastnou rodinu pro nějakou reklamu.* (Biernath, 2010, s. 10, přel. M. Engelmaierová) Je vášnivá fotbalistka, a proto ji považují ostatní za lesbu, a to je důvod, proč ve škole prožívá nepříjemné události. *Strašně moc ráda hraju fotbal. No a? To přece ještě ani zdaleka neznamena, že jsem lesba! Přesto mám občas strach, že by mi to nikdo nevěřil, kdybych nechodila s Lud'kem.* (Biernath, 2010, s. 131, přel. M. Engelmaierová). Lukáš se cítí v rodině osamělý a potřeboval by více pozornosti. *Jeho nos je ještě trochu oteklý a monokl na oku tmavě žlutý, jeho rodiče dělají, jako by se nic nestalo, a mají pro něj mnoho úkolů.* (Biernath, 2010, s. 137, přel. M. Engelmaierová). Stýská se mu po době, kdy byl nejlepším fotbalovým gólmánem. *To byla úžasná sezóna! Neinkasoval tehdy žádnou bránu. Všichni mu říkali jenom Luky. A nemělo to žádnou souvislost se štěstím. Tehdy byl jednoduše ve skvělé formě.* (Biernath, 2010, s. 88, přel. M. Engelmaierová) Staví se do role oběti a namlouvá si, že šikana je jenom zábava. Nad'a se jeví jako jediná postava, která nemá ve škole problémy a má rodinu, která ji podporuje. Vděčí svoji matce za to, že nic nevzdává a snaží se postavit ostatním. Přesto bojuje se skutečností, že se musela přestěhovat, že musí matce pomáhat v jejím zaměstnání i doma, protože otec je naprosto zaneprázdněný kvůli obchodním záležitostem. Nad'a má ale ještě její nejlepší kamarádku Alžbětu, která ji podporuje a stále stojí na její straně. „Ahoj! Dobré ráno! – Jsi připravená na tu show?“ „Je mi špatně.“ „Ty to zvládneš. Víš to!“ „Tobě se to lehko říká ...“ „To vím taky. Ale chceš hrát roli oběti až do konce školního roku?“ *Ne, to nechce.* (Biernath, 2010, s. 57, přel. M. Engelmaierová).

Hlavní postavy nebojují jen se známkami, rodiči, nudou a podobnými okolnostmi, ale také sami se sebou. Cesta k nalezení a akceptaci sama sebe je složitá. Především Lukáš a Luděk se cítí často vyčerpání a vyčerpání, protože se nemohou spolehnout na svou rodinu ani sami na sebe. *Už nikdy nechce hrát fotbal. Chce mít svůj klid. Jednoduše jenom klid! Možná by měl jít do studia. Jeho otec vypadal spokojeně, když mu vyprávěl, že vyhrál zkušební zkoušku.* (Biernath, 2010, s. 137, přel. M. Engelmaierová). Je zajímavé, jak málo dospělých, učitelů i rodičů, vnímá problémy mládeže. Bez pozitivní zpětné vazby, bez podpory, vzoru nebo koníčků, jako např. sport, se cítí dospívající mládež naprosto ztracena a nemá tušení, jakým směrem se dál ubírat. Mladiství nepřemýšlejí a nejednají

jenom dětinsky, ale často melancholicky a chybí jim zdravé sebevědomí. To způsobuje nejistotu, kritické hodnocení sama sebe a srovnávání se s ostatními. Teenageři porovnávají své postavy – štíhlost, svaly, módu, líčení a všechno ostatní, co je na člověku vidět. Těchto „nedostatků“ využívají u spolužáků Sabina a Michaela, které se jim za nějakou „nedokonalost“ vysmívají a tím pádem je nazývají „losery“. Hrají si na dospělé, ale ve skutečnosti si vůbec neuvědomují, jak nedospělé jejich chování je. „*Je Jana namalovaná, Michaelo?*“ *Kritický pohled chladných modrých očí.* „*Nee. Tam chybí ještě pořádné množství!*“ „*Já jsem si naličila řasy...*“ začne se obhajovat, Sabina ji přeruší. „*Tvoje tričko je taky až moc jednoduché. Vypadáš, jako bys utekla z mateřské školky.*“ *Otevírá skříň a začne hrabat mezi tričky a tilky. Konečně objeví černé strečové tilko.* „*Z toho jsem vyrostla. To by ti mohlo slušet.*“ *Váhavě si svleče své obyčejné bílé tričko a obleče černý top.* „*Hej, sexy*“, říká Michaela. „*Černá ti sluší. Teď ti musíme vytvořit ještě nějaký účes.*“ „*A naličit*“, doplní Sabina. „*Ale předtím potřebujeme něco na žízeň.*“ *Ještě jednou sáhne do skříně a vytáhne lahev.* „*Jablečná pálenka! Super!* (Biernath, 2010, s. 68, přel. M. Engelmaierová). Nadřa by nejraději skrývala své oblé tvary ve větším oblečení, Jana by ráda měla větší prsa. Ale obě se musí naučit žít s tím, jaké jsou.

V neposlední řadě má v knize místo téma puberty se všemi jejími projevy. K tomu patří nerespektování vlastních hranic např. skákání přes koleje. *Hrana je mnohem vyšší, než si myslel a jeho srdce bije hodně rychle.* (Biernath, 2010, s. 98, přel. M. Engelmaierová) Dále odlišování se od sourozenců a rodičů a žití ve svém vlastním světě mezi dětstvím a dospělostí, nesouhlas s institucemi jako je škola, sportovní kluby, rozhodování se, zda zájmy, které měl člověk v dětství, přetrvaly a pokud ne, tak vyvstává otázka, proč člověk změnil zájmy a způsoby jednání. Zda za tím stojí vlastní rozhodnutí, nátlak nějaké party, která určuje, co je moderní a naopak, nebo je to vnitřní přesvědčení o tom, že člověk získá nový pohled na svět.

5.3.4 Symbolika

Prvním symbolem je deníkový charakter knihy, protože je rozdělena do kapitol podle dní. Čtenáře bude určitě zajímat, jak dlouho jsou „oběti“ šikanovány, ale i jak dlouho trvá vyrovnání se se šikanou. Nezbyvá než doufat, že šikana jednoho dne skončí.

Další symbolikou je vzhled jednotlivých postav. Sabina a Michaela schovávají svoje nedostatky pomocí různých líčidel, díky kterým chtějí vypadat starší a působit dospěle. Luděk maskuje svůj chaotický duševní život vypracovanými svaly na břicho, které mu

dodávají sebevědomí. Lukášovi se už po jeho dřívějších úspěších ve fotbale nedaří udržet si kondičku a mít vypracované svaly.

Zajímavé je, že jde mnohdy o fotbal, což je týmová hra, kde všichni musí hrát spolu a brát ohled jeden na druhého. V tomto románu nezohledňují hlavní postavy fotbal, ale zneužívají hru k tomu, aby mohly mít moc nad ostatními. Ti se musí bránit předsudkům a předčít emancipaci dnešní doby.

Lukáš byl jako nejlepší brankář nazýván Luky. Na internetu používá přezdívku „Predátor“, ve které je možné spatřit symboliku jeho touhy po síle. Naproti tomu Jana si vybrala přezdívku fotbalové hvězdy „MaraDonna“.

Referát o spektroskopii a rentgenovém záření si může čtenář vyložit jako výzvu k nahlédnutí do nitra jednajících postav a ne usuzovat pouze na základě vzhledu. Tak zjistí čtenář, že baculatá Nad'a má skvělou povahu, zatímco opečovávané dívky si zvyšují sebevědomí výsměchem těm, kteří trpí nějakými nedostatky.

Dráha městského vlaku symbolizuje únik. Nastoupit a odjet je způsob, který umožňuje teenagerům být nezávislí. Člověk je ale odkázaný na časy odjezdu. Významnou symboliku dotváří nepříjemné deštivé počasí, které je protkáno celým příběhem. *Když dojdou na hlavní ulici, začne pršet. Taky dobře! Aspoň už nemusí přemýšlet nad tím, co její matka řekne na ten hrozný make-up.* (Biernath, 2010, s. 73, přel. M. Engelmaierová) *Už tři dny prší bez přestání [...] Už neprší. Už neprší!* (Biernath, 2010, s. 153 - 154, přel. M. Engelmaierová) *„Ahoj, co děláš venku v tomhle hnusném počasí?“ Déšť bubnuje tak hlasitě na střechu podchodu, že nerozumí jeho odpovědi. To je jedno! Zamává mu a pak chce zase zpátky, přece jenom se potom zastaví. Zvuk odjíždějícího městského vlaku a klapání podpatků na mokřím asfaltu doznívalo, ale ještě něco tu bylo. I Lukáš to musel slyšet, protože udělal krok zpátky k nájezdu. Váhá. Poslouchá. Udělá ještě jeden krok, běží najednou jak zblázněný zpátky k nájezdu. Tam zůstane stát, krátce se rozhlídne a skočí z nástupiště. [...] Vlhké prsty. Ulepené prsty. „Všechno v pořádku?“, ptá se někdo a někdo jiný odpovídá: „Nemám tušení. Myslím, že krvácí.“ „Dýchá?“ „Nevím ...“* (Biernath, 2010, s. 162 – 163, přel. M. Engelmaierová). V kombinaci s mokřými Nadinými botami způsobuje pocit beznaděje.

Lud'kova nehoda je vyvrcholením této beznaděje, je jiným způsobem útěku a končí až v nemocnici. Díky tomuto úrazu se utvoří nová přátelství a soudržnost, nad kterými Luděk už dříve přemýšlel.

Další symboly najdeme v osobní rovině – Nadina „pohádková“ zahrada, obývací, ve kterém byl dříve chaos a který získal díky Alžbětě hezký vzhled, Ludřkova přepracovaná matka. Idylický život v Janině rodině je představen grilováním na zahradě a je v naprostém protikladu k jejímu duševnímu životu, ve kterém není vůbec šťastná. Nejvíce se to projeví v květnu, kdy vypije velké množství alkoholu a potácí se a pak tancuje v dešti na ulici.

6 Reflexe vlastní překladové práce

Překladová práce byla nezbytná pro vytvoření antologie, protože jsem pro svou bakalářskou práci vybrala knihy, které zatím nebyly přeložené do českého jazyka. Při překladech jsem si snažila klást umělecké ambice, jak jsem si na začátku stanovila. Na základě příruček od Levého (1983) a Knittlové (1995) bych chtěla zhodnotit na následujících řádcích výsledek mého překladu a dále také popsat zkušenosti při nelehkém rozhodování mezi různými ekvivalenty, které byly u překladu možné použít.

Umělecký překlad není lehký úkol. Snažila jsem se vystihnout charakteristické rysy a funkci děl. Všechna díla jsem interpretovala, protože právě interpretace tvoří základ překladu. Přesto, že díla byla publikována v Bavorsku, jsou všechna psána spisovnou němčinou, tedy s výjimkou několika málo slov a slovních spojení. S překladem z nespisovné němčiny jsem neměla žádný problém, protože v českém jazyce existovaly vždy vhodné ekvivalenty, které dobře popisovaly danou situaci.

Nejvíce jsem byla na pochybách s překladem vlastních jmen. V díle od Mirjam Pressler jsem se rozhodla po dlouhém zvažování zachovat veškerá jména, ať už hlavních postav, tak i názvy geografické. Myslím si, že i přesto, že to do určité míry snad naruší čtenářův prožitek z příběhu, zachová to autentičnost dění. V příběhu od Beaty Teresy Haniky jsem se rozhodla o zachování jména Malvina. Rozhodla jsem se neměnit ho právě proto, že je atypické nejen pro české prostředí, ale i pro německé prostředí a autorka ho také s největší pravděpodobností zvolila právě vzhledem k této odlišnosti. V případě osoby, která Malvině pomáhá, jsem zachovala příjmení paní Bitschek, protože v příběhu vystupuje jako cizinka. Tato skutečnost by měla v díle podle mého názoru zůstat nepozměněna. Vlastní jména osob jsou pozměněna z německé podoby Anne a Paul do české formy Anna a Pavel, což může čtenáři jenom usnadnit čtení a nenaruší čtenářský prožitek. Velice jsem váhala i s použitím názvů děda a dědeček, v němčině existují pouze

výrazy „Opa“ nebo „Großvater“, které neodlišují zdrobněliny. Po důkladném rozmyšlení jsem použila u překladů obě verze, protože na začátku Malvina netuší, jak se k ní její děda bude chovat, a proto ho na začátku knihy může oslovovat „dědečku“. Když o něm mluví, vždy použije výraz „děda“, protože k němu cítí odpor. Nedovolí si ho nazvat hanlivě, např. dědkem, protože by to vzbudilo podezření, že něco není v pořádku.

Největší váhání a rozhodování doprovázelo překlad přezdívky Klatsche. Autor chtěl dát touhle přezdívkou najevo, že se jedná o chlapce, který toho hodně namluví, ale přesto nevyzradí tajemství. Typické pro české prostředí jsou názvy jako „drbna, klepna či slepičí prdelka“, ale ani jedno z nich neodpovídá mužskému rodu a ani jedno z nich neoznačuje osobu, která prozradí naprosto vše. Proto jsem se uchýlila ke jménu Klevetník, které je sice neobvyklé, ale vyjádří autorovu původní ideu. Překlady úryvků z knihy od Christine Biernath jsou zasazené do českého prostředí. Veškerá použitá křestní jména jsou nahrazená českými. V případě jmen, která nemají českou variantu, jsem vybrala česká jména, která znějí alespoň podobně. Toto řešení jsem zvolila proto, abych nenarušila čtenáři prožitek při čtení díla, aby se dokázal do děje vžít a neměl pocit, že je od děje distancován, protože s podobným nebo shodným scénářem se čtenář může setkat i v reálném životě v Čechách.

Náročné bylo i překládání samotných titulů děl. V názvu románu Mirjam Pressler jsem zachovala jméno hlavní hrdinky, stejně jako je to v originálním vydání. U románu Beaty Teresy Haniky jsem se rozhodovala mezi názvy: Červená Karkulka musí brečet a Červená Karkulka musí plakat. Po dlouhém váhání jsem se rozhodla pro první možnost, protože příběh má skutečně „drsnou“ tematiku a slova červená a brečet doprovází kakofonie (zřetězení obtížně vyslovitelných a podobně znějících slabik). Jméno Karkulka naopak odlehčuje závažnost díla. U názvu románu od Biernath jsem dlouho přemýšlela o pořadí slov, až jsem se nakonec rozhodla pro název *Se mnou ne!*.

7 Závěr

V předložené bakalářské práci jsem se pokusila o tvorbu krátké antologie s komentářem k současné bavorské literatuře, zaměřenou tedy na mládež.

Teoretická část slouží jako uvedení do problematiky vývoje bavorské literatury a překladu a dokazuje, že definice charakterizující bavorskou literaturu a knihu pro mládež je stále nejasná a spekuluje se o ní. Dále práce poukazuje na rozdíly mezi jednotlivými druhy děl z oblasti problematiky zaměřené literatury pro mládež.

První kniha popisuje téma útěku polských Židů před nacisty a s ním spojené příkoří v situacích boje o přežití. Tématika sexuálního zneužití v rámci rodiny je obsahem druhé knihy, ve které autorka převzala původní strukturu pohádky o Červené karkulce od bratří Grimmů. Ve třetí a zároveň mé poslední uvedené knize, je tématikou šikana ve škole, která je pojata velice neobvyklým způsobem, vzhledem k postoji hlavní hrdinky, která se začne bránit, namísto očekávaného podlehnutí moci svých spolužáků.

Praktickou část, tedy můj vlastní autorský překlad jsem hodnotila na základě vycházející z teoretických publikací Levého (1983) a Knittlové (1995), kde jsem se zaměřila především na hledání odpovídajících ekvivalentů v českém jazyce.

Z mé překladové části a reflexe jednoznačně vyplývá, že obzvláště při uměleckém překladu musí překladatel dbát na poetiku autora a musí zachovávat charakteristické rysy, žánr a funkci překládaného textu.

Zejména to je podle mého názoru důležité, protože bez předem promyšlené strategie a konkrétních postupů překládání, jaké jsem si zvolila, by překlad nebyl zdánlivě vůbec možný. Při překladech jsem se snažila klást si umělecké ambice, jak jsem si na začátku stanovila. Musím ale podotknout, že umělecký překlad není lehký úkol. Jak výše jednou zmíněno, nejvíce jsem byla na pochybách s překladem vlastních jmen.

8 Seznam použité literatury

Primární literatura:

BIERNATH, CH.: *Nicht mit mir!*. Stuttgart: Gabriel Verlag, 2010.
ISBN 978 3 522 30216 6

HANIKA, B. T.: *Rotkäppchen muss weinen*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag GmbH, 2009. ISBN 978-3-596-85336-6

PRESSLER, M.: *Malka Mai*. Weinheim: Beltz & Gelberg, 2004. ISBN 978-3-407-78594-7

Sekundární literatura:

BÖHMANN, M. - STANG, V.: *Klassenlektüre Mirjam Pressler: »Malka Mai«*. Weinheim: Beltz Verlag, 2007. ISBN 978-3-407-62568-7

DODERER, K.: *Kinder- und Jugendliteratur. In: Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*. Weinheim; Basel: Beltz, 1977.

GRIMM, J. – GRIMM, W.: *Pohádky bratří Grimmů*. Praha: Albatros, 2002. Přeložila Marie Kornelová. ISBN 80-00-01097-6

KAMINSKI, W.: *Einführung in die Kinder – und Jugendliteratur: literarische Phantasie und gesellschaftliche Wirklichkeit*. Weinheim; München: Juventa, 1998.
ISBN 3-7799-0748-8

KNITTLOVÁ, D.: *K teorii i praxi překladu*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého 1995, 2000. ISBN 80-244-0143-6

KÜMMERLING-MEIBAUER, B.: *Kinder- und Jugendliteratur Eine Einführung*. Darmstadt: WBG (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 2012. ISBN 978-3-534-23546-9

LEVÝ, J.: *Umění překladu*. 2. vyd. Praha: Panorama, 1983.

MAIER, K. E.: *Jugendliteratur: Formen, Inhalte, pädagogische Bedeutung*. 9. Auflage. Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 1987. ISBN 3-7815-0600-2

MARQUARDT, M.: *Einführung in die Kinder- und Jugendliteratur*. 11. Auflage. Troisdorf: Bildungsverlag EINS, 2004. ISBN 3-8237-8121-9

PAYRHUBER, F. J.: *Schule als Thema der Kinder- und Jugendliteratur*. In: *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur*. Hrsg. von Lange, Günter. 4. Auflage. Hohengehren: Schneider, 2005. ISBN 3-89676-947-2

SCHMITT, M.: *»Nicht mit mir!« im Unterricht*. Weinheim: Beltz Verlag, 2012. ISBN 978-3-407-62835-0

Internetové zdroje:

CRONENBERG, U.: *Interview mit Beate Teresa Hanika über „Schreiben“* [online]. [Würzburg (Německo)]: Jugendbuchtipp.de, Januar 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.ulfcronenberg.macbay.de/wordpress/2010/01/18/interview-mit-beate-teresa-hanika-ueber-schreiben/>> [cit. 23. 3. 2013]